

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Woodcraft ve školní družině

Bakalářská práce

Studijní program: B7505 – Vychovatelství
Studijní obor: 7505R004 – Pedagogika volného času
Autor práce: **Šárka Vítová**
Vedoucí práce: doc. PhDr. Jan Činčera, Ph.D.

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Šárka Vítová
Osobní číslo: P12000135
Studijní program: B7505 Vychovatelství
Studijní obor: Pedagogika volného času
Název tématu: Woodcraft ve školní družině
Zadávající katedra: Katedra pedagogiky a psychologie

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl:

Navrhnout, realizovat a vyhodnotit půlroční woodcraftový program pro školní družinu.

Požadavky:

Realizovat navržený půlroční program se skupinou minimálně 15 žáků.

Metody:

Pozorování, interview s žáky, písemná zpětná vazba od rodičů.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

ČINČERA, J., 2007. Práce s hrou pro profesionály. Grada Publishing a.s.

HENDL, J., 2005. Kvalitativní výzkum, základní metody a aplikace. 1. vydání. Praha: Portál.

CHRÁSKA, M., 2007. Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada.

SEARS, G.W., 1963. Woodcraft and camping. Dover Publications.

SETON, E.T., 1970. Kniha lesní moudrosti. Olymphia Praha.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Jan Činčera, Ph.D.**
Katedra pedagogiky a psychologie

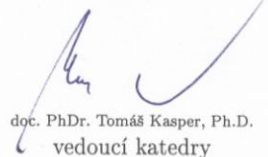
Datum zadání bakalářské práce: **7. dubna 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **15. prosince 2014**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 7. dubna 2014

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

PODĚKOVÁNÍ:

Chtěla bych na tomto místě poděkovat českým woodcrafterům, kteří mi pomohli při přípravě woodcrafterského programu. Děkuji Doc. PhDr. Janu Činčerovi, Ph.D. za dlouhodobé trpělivé vedení při psaní této bakalářské práce a za čas, který věnoval konzultacím. Děkuji všem mým blízkým, kteří mě v průběhu studia podporovali a motivovali.

ANOTACE V ČESKÉM JAZYCE:

Bakalářská práce se v první části zabývá Setonovou metodikou woodcraft a také popisuje školské zařízení poskytující zájmové vzdělávání - školní družinu. Ve druhé části je představen navržený woodcrafterský program, který pracuje se základními strategiemi a nástroji woodcraftu ve formálním prostředí školní družiny. Je zde uvedeno, jak funguje motivační systém korálek a jsou také vysvětleny základní pojmy používané woodcraftery. Tento program byl realizovaný ve školní družině malotřídní vesnické školy a je v této práci evaluován ve vztahu k cílům školního vzdělávacího programu školní družiny předmětné školy.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Woodcraft, E. T. Seton, Liga lesní moudrosti, College of Indian Wisdom, Princip dobrovolnosti, školní družina, harmonický rozvoj osobnosti, čin, sněm, školní vzdělávací program

ANNOTATION:

The bachelor thesis focuses on Seton's Woodcraft methodology and also describes a school educational facility - an afterschool childcare facility. In the second part, the new woodcraft programme is presented. The programme implements the basic tools and strategies of Woodcraft to the formal environment of an afterschool childcare facility. It is presented, how the motivational system of beads works and also the basic concepts used by woodcrafters are explained. The programme was implemented to the afterschool childcare facility in a small village school and it is evaluated considering the goals of the school educational programme of this facility.

KEY WORDS:

Woodcraft, E. T. Seton, The Woodcraft League, College of Indian Wisdom, Challenge by choice, after-school childcare facility, harmonic development of personality, deed, assembly, School Educational Programme

Obsah

1. Úvod.....	10
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
2. Woodcraft - Lesní moudrost	11
2.1. Woodcraft v Čechách.....	12
2.2. Devět hlavních zásad woodcraftu	13
2.3. Symboly a sedm tajemství lesní moudrosti	15
2.4. Cíle a prostředky woodcraftu	16
3. Školní družina	17
3.1. ŠVP školní družiny	20
3.1.1. Klíčové kompetence.....	21
3.2. Osobnostní rozvoj prostřednictvím učení a výchovy v přírodě	22
3.3. Shrnutí teoretické části.....	25
PRAKTICKÁ ČÁST	26
4. Cíle a úkoly práce	26
4.1. Klíčové kompetence a prostředky k jejich rozvíjení.....	27
4.2. Metodická východiska woodcraftu ve ŠD.....	30
4.3. Hlavní nástroje woodcrafterského programu ve ŠD	31
4.4. Popis skupiny žáků docházejících do ŠD.....	35
4.5. Metody evaluace programu	41
4.6. Presentace výsledků.....	43
4.7. Diskuze.....	51
5. Závěr	52
6. Použité zdroje	54
7. Přílohy.....	57

SEZNAM ILUSTRACÍ:

Obrázek 1, Znak lesní moudrosti, zdroj: www.woodcraft.cz	15
Obrázek 2, Čtyřnásobný zákon, zdroj: www.sedmicka.aspone.cz	15
Obrázek 3: Základní hodnoty a strategie, zdroj: Neuman 2013.....	23

SEZNAM TABULEK:

Tabulka 1: Oblasti přínosů, zdroj: Neuman 2013	23
Tabulka 2: Tematické okruhy, zdroj: Neuman 2013	24
Tabulka 3: Přínosy v rozvoji, zdroj: Neuman 2013	24
Tabulka 4: Počet činů v každém světle, splněno všemi účastníky.....	49

SEZNAM POUŽITÝCH GRAFŮ:

Graf 1: Využití PD podle zaměření činu.....	49
Graf 2: Počty činů dle četnosti využití PD.....	49
Graf 3: Porovnání využití PD mezi chlapci a dívkami vzhledem k zaměření činů	50

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK:

GB	Spojené království Velké Británie a Severního Irska
LLM	Liga Lesní Moudrosti
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NIDM	Národní institut dětí a mládeže
PD	princip dobrovolnosti
ŠD	školní družina
ŠVP	školní vzdělávací program

1. Úvod

Tato bakalářská práce pojednává o tématu Woodcraft ve školní družině, tedy o využití výchovně-vzdělávacích prostředků metodiky, kterou sestavil Ernest Thompson Seton na začátku dvacátého století. Jeho metodika byla aplikovaná ve formálním prostředí školní družiny v malotřídní vesnické škole.

Teoretická část práce se zabývá problematikou metodiky woodcraftu a dále je zde věnována pozornost historii tohoto výchovného hnutí ve světě a u nás. Toto výchovné hnutí klade velký důraz na symboliku a tradice. Proto jsou zde uvedeny zásady woodcraftu, jeho znaky a symboly, cíle a prostředky. Zejména u cílů woodcraftu a později i u cílů zájmového vzdělávání jsou zjevné výrazné podobnosti a právě to je jeden z důvodů, proč jsem se rozhodla implementovat právě tuto metodiku do formálního prostředí školní družiny.

První část této bakalářské práce se také zabývá popisem školní družiny, jako zařízení pro zájmové vzdělávání žáků prvního stupně základních škol. Je zde předesláno, jakým požadavkům je třeba vyhovět, aby bylo zájmové vzdělávání ve školní družině úspěšné. Krátce zde přibližuji školní vzdělávací program pro školní družinu, který mimo jiné operuje s pojmem klíčové kompetence. K těmto úkolům zájmového vzdělávání je možné přistupovat jednotlivě, nebo lze zvolit komplexnější přístup skrze některou známou metodiku.

Pro mé další působení ve školní družině považuji za vhodnou práci s uceleným programem, který se dotýká všech oblastí zájmového vzdělávání a který zároveň žáky dostatečně motivuje k aktivnímu trávení volného času. Pomocí nově navrženého programu, jeho realizace a následné evaluace zjišťuji, jak může Setonova metodika fungovat, jaké postupy se osvědčují a jaké problémy se mohou při jeho uskutečnění objevit.

Toto výchovné hnutí klade velký důraz na souznění s přírodou a nesoutěživé zkoušky jednotlivců. Zde totiž skutečně není důležité vyhrát, být první, abych všem ukázal, že jsem nejlepší. Ve woodcraftu je důležité překročit svůj vlastní stín a rozvíjet se vlastním tempem, vlastní cestou. I proto jsem si jako stříčku kompasu vybrala woodcraft, který je nastavený tak, aby individuálně rozvíjel osobnost člověka.

TEORETICKÁ ČÁST

2. Woodcraft - Lesní moudrost

„*Woodcraft je výchovou člověka s modrou oblohou nad hlavou.*“

Porsch a kol. (2011) charakterizují woodcraft jako výchovné hnutí, které vede člověka k harmonickému rozvoji těla i ducha v sepětí s přírodou. Jedná se o komplexní program výchovy člověka ve věku od 4 do 94 let. Výsledkem harmonického rozvoje má být dosažení vysoké lidské úrovně, tedy dokonalého lidství. Zakladatel hnutí E. T. Seton, neboli *Černý Vlk* také podrobně popisuje, jak by člověk vysoké lidské úrovně měl vypadat (tělesně zdatný, žije v přírodě, je otužilý, moudrý, bystrý, důstojný, zdvořilý,...). Woodcrafterské hnutí se hlásí k bratrství se skautingem, který díky woodcraftu vznikl a z nějž se vyvinul, a dalšími podobnými směry zaměřenými na výchovu přírodou, podrobněji Seton (1970).

Vznik a vývoj hlavní myšlenky woodcraftu jako výchovy úzce souvisí s životem a neustálým rozvojem osobnosti E. T. Setona (nar. 14. srpna 1860, †23. října 1946). Pro toto výchovné hnutí je velice významná právě autenticita jeho zakladatele, který se dokonalému lidství snažil po celý život přiblížit. Během svého života napsal Seton velké množství knih, přibližně deset tisíc vědecko-populárních článků, poměrně přesně zmapoval severní Kanadu a vytvořil nepřeborné množství kreseb, maleb a ilustrací přírody. Nejen díky publikaci své tvorby byl členem významných organizací jako je American Bison Society, American Museum of Natural History, American Ornithology Association, New York Zoological Society a Players Club (New York) a dalších.

V letech 1931-1932 zažíval woodcraft největší popularitu a v té době byla také vystavěna Seton Village a v ní College of Indian Wisdom. Toto světové výukové centrum indiánské moudrosti nechal Seton postavit poblíž Santa Fe a skoupil také okolní pozemky. Roku 1938 zde bylo ke studiu zapsáno sto sedmdesát šest studentů a Americká liga lesní moudrosti měla v tomto roce osmdesát tisíc členů po celé Americe. O dva roky později se ke studiu zapsaly dvě stovky studentů. Dnes je toto místo a další objekty majetkem organizace s názvem *Academy for the Love of Learning*, která objekty v Seton Village postupně rekonstruuje a uvádí do původní podoby po požárech v letech 2000 a 2006. Po smrti Setona roku 1946 začal pozvolný úpadek woodcrafterského hnutí a důsledkem toho je nyní

prakticky neexistující Americká liga lesní moudrosti (Porsch a kol.,2011, Liga lesní moudrosti, 2014, etsetoninstitute.org, 2015).

V srpnu roku 2014 jsem využila možnosti navštívit tradiční táboření českých woodcrafterů na Kosím potoce, kde jsem se setkala mimo jiné s nepřímou vnučkou E. T. Setona, s Julíí A. Seton, Ph.D. Julie je dcerou Setonovy adoptivní dcery Dee Seton Barber. Vysvětlila jsem Julii důvod mé návštěvy a požádala ji o krátký rozhovor. Julie byla velice ochotná a otevřeně odpovídala na moje otázky. Nejprve jsem se ptala, jaké to je být vnučkou E. T. Setona a vidět, jak jeho odkaz přetrvává v současnosti v ČR. Julie vyprávěla o tom, jak je okouzlená českou woodcrafterskou organizací Ligy lesní moudrosti a autenticitou jejich členů. Vyprávěla o jejích obavách těsně před příjezdem do tábořiště a o vlídném přijetí „českými indiány“. Ptala jsem se, do jaké míry se promítl woodcraft do jejího dětství. Bylo pro mne překvapující, že Julie sama nezažila výchovu v duchu woodcraftu a to kvůli rodinným neshodám její matky s babičkou. Její dětství bylo bohužel woodcraftem ovlivněné spíše skrze nechtěnou publicitu, v tom smyslu, že bývala se sourozenci velmi často představována jako „ta vnučata, toho Setona“ a okolí od nich, vzhledem k dílu jejich dědečka, očekávalo jen ty nejlepší studijní výsledky. Sama Julie byla na návštěvě v České republice poprvé a totéž platí i o setkání s woodcraftery. Avšak obavy o to, jak zvládne táboření v tee-pee ji prý opustily během několika málo minut po příjezdu. Během rozhovoru zmínila, že skrze české woodcraftery vnímá myšlenky a filozofii woodcraftu v celé své kráse, že si pobyt velice užívá a velmi ráda jej v budoucnu zopakuje. Setonova vnučka je majitelkou publikací, kreseb a maleb, které dosud nebyly zveřejněny, ani vydány a některé z nich přivezla na ukázkou do Čech. Julie se ve své profesní kariéře zaměřuje zejména na mezilidskou komunikaci a komunikační dovednosti a nyní je majitelkou a výkonnou ředitelkou obchodní společnosti *Indelible Enterprises LLC*. Více na Indelible Enterprises, LLC (2015).

2.1.Woodcraft v Čechách

Počátky woodcraftu u nás sahají až do roku 1912, kdy propagátor myšlenky u nás a překladatel Setonových knih, Miloš Seifert založil přírodovědný kroužek při gymnáziu v Berouně, ze kterého později vznikl první kmen Děti živěny. Roku 1913 vznikly v Praze oddíly Psohlavců s prvky Setonova woodcraftu a po založení Ligy Lesní Moudrosti v USA v roce 1916 se objevily tisíce příznivců i v dalších evropských zemích (Francie, Anglie,

Belgie, Německo, Rakousko, Jugoslávie a Rusko). Během války a po ní byly woodcrafterské organizace zrušeny (Pecha, 1999, etsetoninstitute.org, 2015).

Novodobá historie woodcraftu souvisí s historií české Ligy Lesní Moudrosti, která začala 2. června 1990. Tehdy byla na Malém Waldenu oficiálně obnovena činnost LLM a v létě roku 1990 se zde také pořádaly první tábory. V roce 2010 měla česká Liga lesní moudrosti 1099 členů a v též roce iniciovala vznik mezinárodního woodcrafterského hnutí.

Největší českou woodcrafterskou organizací je již zmíněná Liga lesní moudrosti. Mimo pravidelnou činnost v kmenech patří mezi hlavní činnosti LLM letní táboření na Kosím potoce. Díky iniciativě českých woodrafterů se každé tři roky konají také mezinárodní setkání woodrafterů. Rok 2014 byl pro české woodcraftery velice významným mimo jiné proto, že se na Kosím potoce sešli zástupci The Woodcraft Chivalry (GB), zavítali sem i izraelští skauti a již zmiňovaná Julia A. Seton. Po dobu čtrnácti dnů byla na loukách u Kosího potoka postavena asi padesátka tee-pee a v nich přebývalo přibližně dvě stě lidí, převážně rodin partnerských dvojic a méně jednotlivců. Současní členové LLM komunikují zejména skrze webové stránky, kde sdílí plánované akce a skrze které se také na události přihlašují. Od roku 2015 také využívají ke komunikaci také facebookové stránky. Česká LLM pravidelně vydává časopis Bizoní vítr a v minulosti publikovala několik knih s popisem metodiky woodcraftu a náměty pro činnost kmenů. LLM v roce 2014 spustila online hru s názvem *Stoupání na horu*, kde se mohou zaregistrovat celé kmeny, nebo jednotliví woodcrafteri a mohou sem vkládat svědectví o splnění podmínek činů. Na českém trhu existuje další podobná aplikace s názvem *Co umím*. Obě aplikace, přestože jedna pochází od woodrafterů a druhá od sdružení *EDUin*, mají podobné cíle. Mezi ty hlavní patří mapování dovedností dětí a obě online hry jsou zaměřené na jejich silné stránky a tím podporují budování zdravého sebevědomí. Přesto shledávám *Stoupání na horu* přínosnější, protože si dítě musí splnění činu slovně obhájit a tím rozvíjí navíc komunikativní dovednosti a jistou formu sebereflexe. V aplikaci LLM je členům poskytována zpětná vazba od ostatních woodrafterů. Tato aplikace na rozdíl od *Co umím* nabízí úkoly ke splnění, které fungují i jako náměty pro činnost.

2.2.Devět hlavních zásad woodcraftu

Uvádím heslovitě všech devět zásad woodcraftu, jež podle Setona vedou k naplnění všech woodcrafterských cílů. Ke každému heslu stručně vyjadřuji jeho hlavní myšlenku.

Přesné a plné znění naleznete v Knize Lesní moudrosti, na internetových stránkách LLM a také v příloze této práce.

Tyto zásady blíže specifikují, jak by měla výchova v duchu woodcraftu probíhat tak, aby se o woodcrafterskou skutečně jednalo. V praktické části této bakalářské práce také uvádím, jakým způsobem jsme tyto zásady dodržovali ve formálním prostředí školní družiny a jakým způsobem korespondují s režimem dne ve školní družině:

- I. Hnutí lesní moudrosti** má sloužit ozdravení a osvěžení člověka skrze smysluplnou náplň volného času, nehledě na pohlaví, nebo věk.
- II. Táborový život** - forma regenerace duševních i fyzických sil skrze izolace člověka po vymezenou dobu od problémů moderního světa.
- III. Samospráva za vedení dospělých** - členové jakéhokoliv věku mají právo spolurozhodovat a podílet se na společných záležitostech woodcrafterského uskupení, jehož jsou členem.
- IV. Kouzlo táborového ohně** - symbol pokroku lidstva a bezpečí.
- V. Výchovné prostředky v duchu lesní moudrosti** - rozvoj všestrannosti člověka na základě jím dobrovolně volených cílů.
- VI. Pocty podle stanovených měřítek** - shodné a nesoutěživé podmínky k získání důkazů o vlastním osobnostním růstu woodcraftera.
- VII. Osobní vyznamenání za osobní výkony** - vedení člověka skrze motivační systém orlích per k sebezdokonalování a neustálému překračování vlastního stínu.
- VIII. Ideální hrdina** - životní vzor morálně vyspělého člověka, například indiána, nebo člene jiného přírodního národa.
- IX. Malebnost ve všem** - zásada, jež je třeba dodržovat pro rozvoj citového vnímání světa jedincem. Bývá realizována skrze obřady, tance, písně apod.

2.3. Symboly a sedm tajemství lesní moudrosti

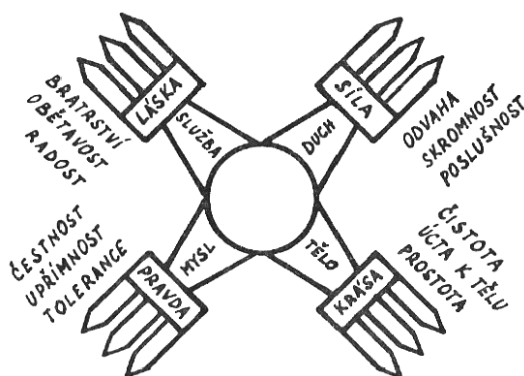
Woodcraft chápe symboly jako velmi důležité nejen díky poslední z devíti zásad, ale zejména pro jejich schopnost oslovit člověka „...do hloubky a přitom osobním způsobem” (Porsch a kol., 2011). Vedle symbolů popsal Seton také sedm tajemství lesní moudrosti, jež mají vedle devíti zásad ještě lépe napomoci k pochopení hlavní myšlenky woodcraftu.

Obrázek 1, Znak lesní moudrosti, zdroj: www.woodcraft.cz

Za **symbol** woodcraftu se považuje zejména kulatý bílý štít s modrými rohy (Obrázek 1), přičemž jednotlivé jeho části mají svůj význam. Rohy symbolizují útok a štít obranu, modrá barva rohů připomíná modrou oblohu a bílá je barvou čistoty. Dalšími symboly jsou woodcrafterská vlajka, písková kresba, obřadní plátno, pasovací kopí a šerpa poct.

Mezi **sedm tajemství lesní moudrosti** patří Lék na obloze, Posvátný oheň, Lesní chléb, Severní hvězda, Noční bdění (vigilie), Mír noci a pro účely mého programu nejdůležitější - Woodcrafterský zákon (viz obrázek 2).

Obrázek 2, Čtyřnásobný zákon, zdroj: www.sedmicka.aspone.cz

„Z velkého ústředního ohně se rozbíhají čtyři cesty - cesta těla, cesta myslí, cesta ducha a cesta služby. Všichni lidé, kteří chtějí být skutečnými lidmi, musí jít po těchto čtyřech cestách. Každá z nich vede ke světlu, malému ohničku, který zapalujeme z velkého ústředního ohně. Tato světla jsou krása, pravda, síla a láska. Z těchto čtyř světél vychází dvanáct zákonů lesní moudrosti - a to je tajemství čtyřnásobného ohně...”

Seton (1970)

Woodcrafterský zákon čtyřnásobného ohně je vlastně souborem pravidel, jimiž se má každý řádný člen kmene řídit. symbol čtyřnásobného ohně bývá graficky znázorněn před zahájením každého sněmu například samotným náčelníkem kresbou v písku. My jsme pro tyto účely vyrobili barevný znak čtyřnásobného ohně z kartonu. Oheň je ve woodcraftu

velice silným symbolem, podle Setona je oheň symbolem *Velkého ducha*, sluncem ukrytým ve dřevě a prostředek zajišťující teplo, světlo a bezpečí. Existují různě podrobné verze, jež popisují čtyřnásobný oheň. Zde uvádím krátké znění :

Čtyři světla, zažehnutá z velkého ústředního ohně, jsou krása, pravda, síla a láska.

Bud' čistý, silný a vždy ochraňuj přírodu.

Bud' odvážný, mlčenlivý a poslouchej.

*Mluv pravdu, bud' pokorný, hraj čistě
podle pravidel.*

*Bud' laskavý, ochotně pomáhej,
žij radostně.*

Seton (1970)

2.4.Cíle a prostředky woodcraftu

Jak uvádí Macek (2013), toto hnutí k naplnění cíle využívá takzvané čtyři pilíře, které jsou realizovány formou konkrétní náplně, tedy prostředků. Cílem woodcraftu je člověk vysoké lidské úrovně tak, jak jej popisoval E. T. Seton. Čtyři pilíře vnímané jako základní výchovné metody směřují právě k naplnění tohoto cíle. Nejedná se o násilnou výchovu, ale o využívání přirozených instinktů dětí i dospělých. Těmito pilíři jsou: táboření a pobyt v přírodě, harmonický rozvoj osobnosti, woodcrafterský zákon a woodcrafterská společenství.

Harmonickým rozvojem osobnosti se rozumí všestranný a současný rozvoj zejména ve čtyřech oblastech osobnosti. Jedná se o rozvoj těla, tedy tělesné zdatnosti formou činů uvedených v sekci modrého světla krásy, o rozvoj mysli formou sebevzdělávání ve sféře přírodovědy a filozofie skrze činy zařazené v zeleném světle pravdy, o rozvoj rukodělné a duševní tvořivosti ve žlutém světle síly a v neposlední řadě o rozvoj srdce, který probíhá skrze činy růžového světla lásky. Světlo lásky směřuje k vytváření vztahu k živé i neživé přírodě a jejím tvorům a k vytváření kulturních a morálních hodnot člověka, potažmo lidstva. Woodcraft klade důraz na osobnostní růst zrcadlený formou nesoutěživých zkoušek (činů), sdílením vývoje samotného woodcraftera, který se tímto stává vzorem druhým a skrze přechodové obřady. Srov. s Porsch a kol. (2011).

Woodcraft využívá motivační systém orlích per a orlí pera zde zároveň plní svou funkci jako důkaz úspěšně absolvovaných úkolů. Po splnění podmínek jednotlivých úrovní činů, získávají woodcrafteri v Lóži skřítků (věk 4-10 let) právo nosit korálek. U starších woodcrafterů (Malá lóže, Velká lóže) se po splnění určité etapy udílí právo nosit Orlí pero, které je také dokládáno odpovídajícím stvrzením o splnění činu, neboli glejtem. Po získání předem stanoveného počtu korálků, nebo orlích per má každý woodcrafter možnost zažádat o přiznání titulu lesní moudrosti.

Woodcrafterský zákon (viz Symboly a sedm tajemství lesní moudrosti) by měl sloužit jako strelka kompasu, která woodcrafterům ukazuje, zda jsou na správné cestě k cíli - k dokonalému lidství.

Mezi **woodcrafterská společenství** patří rody, kmeny, ale i jednotlivci. Takové společenství je z hlediska formování osobnosti člověka důležité a jak uvádí Porsch a kol.(2011), woodcrafterská společenství mohou svým členům poskytovat určitý přesah, například kontakt s dalšími lidmi, kteří na sobě chtějí pracovat.

Všemi **čtyřmi pilíři woodcrafterské výchovy** má prostupovat zásada *malebnost ve všem*, tedy vnímat krásné a vytvářet jej. Woodcrafteri si také zakládají na dodržování tradic a obřadů, mezi které se řadí například sněmy několikrát zařazené do programu školní družiny. Takový sněm měl svůj význam nejen z hlediska udílení poct za dosažené výkony, ale také z hlediska zhodnocení předešlých aktivit spolu s žáky.

3. Školní družina

Jedná se o školské zařízení, které poskytuje zájmové vzdělávání především žákům prvního stupně základní školy. Školní družina se dle zákona č. 561/2004 sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), řídí klíčovým dokumentem - tím je školní vzdělávací program pro školní družinu. Tento program by měl být navržený tak, aby umožnil žákům profilovat se podle jejich zájmů a potřeb a současně by měl navazovat na školní vzdělávací program školy. Další legislativní vymezení uvádí vyhláška MŠMT ČR č. 87/1992 Sb., o školních družinách a školních klubech. Školní družina je orientovaná na výchovu, vzdělávání, rekreační, sportovní a zájmové činnosti před vyučováním a po něm, srov. s MŠMT (2002). Přestože školní vzdělávací programy pro předškolní, základní, střední apod. vzdělávání vycházejí

z tzv. rámcových vzdělávacích programů, takový základní dokument pro školní družiny neexistuje. Proto se v této práci a v praxi řídím zejména příručkou NIDM - viz Macek (2007) a publikací B. Hájka a kol. (2007).

Školní družina je místem, kde by měla probíhat rozmanitá nabídka zájmových činností ve známém prostředí, jenž žákům navozuje pocit bezpečí. Zároveň by měla být družina finančně dostupná pro rodiče. V ČR bylo podle údajů ze školního roku 2012/2013 3974 školních družin a docházelo sem přibližně 270 000 žáků. Školní rok 2014/15 ukazuje, že zájem a potřeba zájmového vzdělávání z demografického hlediska roste a počet školních družin se zvýšil na 4 004. V tomto roce navštěvovalo školní družinu 301 990 žáků. Do družiny dochází stále větší část žáků z prvního stupně, a v posledních pěti letech se jedná o více než polovinu žáků (55,3 % všech žáků 1. stupně v roce 2012/13, 57,0 % v roce 2014/15). Podrobněji viz. MŠMT (2015).

Školní družina se na školách člení na oddělení, z nichž každé má kapacitu až třiceti žáků. Na každé oddělení připadá jeden pedagogický pracovník-vychovatel, nebo vychovatelka a ve studiu k získání potřebné kvalifikace mohou být dle novely školského zákona z roku 2015 rozdíly. Jako kvalifikovaný pedagog pro přímou výchovně-vzdělávací činnost ve školní družině se považuje podle § 16, zákona č. 563/2004 Sb., nejen ten, kdo vystudoval vysokou školu se zaměřením na vychovatelství, ale také pedagogové kvalifikovaní pro přímou pedagogickou činnost učitele od základní po střední školy, učitelé základních uměleckých škol, nebo učitelé náboženství. Ve školní družině se nejedná o běžnou výuku, a práce se skupinou žáků se zde velmi liší od dopolední výuky, proto musejí mít i pedagogové-učitelé v pozici vychovatele dostatek informací o specifikách práce ve školní družině a ve sféře volného času vůbec.

Respektování specifických požadavků pro pedagogické působení ve školní družině pomáhá vychovateli, nebo vychovatelce k efektivnějšímu výchovnému působení a zde shledávám určité podobnosti s metodikou woodcraftu, jež podrobněji rozvedu v praktické části této práce. Citlivé *pedagogické ovlivňování volného času* dává každému jedinci možnost k jeho účelnému využívání a to formou nabídky různých zájmových aktivit, pomůcek, volbou inspirujícího prostředí a celkově i vybavením družiny. V prostředí školní družiny sehrává důležitou roli i osobní příklad vychovatelky. Výše uvedené má za cíl přinášet seberealizaci, uspokojení a kompenzaci k dopolednímu vyučování. Právě díky tomu jsou

pokládány základy k pozdějším návykům využívání volného času a proto není optimální nezajímavá pasivní náplň činnosti školní družiny, jakou je například sledování televize. Opodstatněným požadavkem pro činnosti ve školní družině je *dobrovolnost*, tedy navozování činností tak, aby je žáci přijímali dobrovolně. Toto je možné při respektování, znalosti potřeb a přání skupiny a při vychovatelově schopnosti účinně motivovat. Dalším bodem je *požadavek aktivity*, který předpokládá alespoň částečnou participaci účastníků na čtyřech fázích činnosti (plánování, příprava, uskutečnění, vyhodnocení). Zde je důležitou úlohou vychovatelky podporovat iniciativu, kreativitu a samostatnost žáků. *Požadavkem seberealizace* se rozumí možnost úspěchu a uplatnění v rámci zvolených činností s ohledem na vlohy a schopnosti jedinců. U tohoto bodu je třeba zmínit, že je předpokladem pro pozdější samostatné naplňování volného času, tedy pro samotnou výchovu k volnému času. *Požadavek odpočinkového a rekreačního zaměření* má své opodstatnění vzhledem k předchozím školním aktivitám žáka a zohlednění jeho psychohygienických potřeb a *požadavek zajímavosti a zájmovosti (pestrosti a přitažlivosti)* se v činnostech opírá o formy, metody a obsah práce. Poslední z požadavků klade důraz na *jednotu a specifičnost vyučování a výchovy mimo vyučování*. V tomto případě je kladen důraz na znalost obsahu školního vyučování žáků a na jeho obohacování. Respektování těchto požadavků má pozitivní vliv na kvalitu vedení práce vychovatele ve školní družině.

Cílem výchovy je úspěšná socializace jedince, tedy zapojení mladého člověka do společnosti, jejích rozmanitých skupin, osvojení hodnot a norem, naučení se různým sociálním rolím a dalším nezbytným dovednostem a znalostem. Tradičním ideálem, tedy obecným cílem výchovy je podle Hájka a Pávkové (2003) všestranně harmonicky rozvinutý člověk, což koresponduje s hlavní myšlenkou metodiky woodcraftu. Tento obecný cíl je třeba konkretizovat vzhledem k prostředí, kde žáci žijí a vzhledem k potřebám doby. V současnosti je nutné na výchovu ve školní družině pohlížet i z hlediska specifické formy primární prevence sociálně patologických jevů a takové programy školních družin navržené v tomto duchu se poté orientují na šest základních oblastí: *výchova ke zdravému životnímu stylu, posilování komunikačních dovedností, zvyšování sociálních kompetencí, výchova k odstraňování nedostatků v psychické regulaci chování, schopnost najít své místo ve skupině a ve společnosti a formování životních postojů*.

Podmínky pro funkční činnosti školní družiny a naplnění výše uvedených cílů jsou tří druhů. Jedná se o podmínky **personální** (kvalifikovaná, empatická vychovatelka, která

chce pracovat s žáky), **materiální** (dostatečně vybavené prostory družiny, zahrada, tělocvična, ...) a **řídící a kontrolní** (právní vymezení činnosti). Pokud jsou tyto podmínky zajištěny, může školní družina plnit své funkce: *sociální, relaxační, regenerační, kompenzační i výchovnou*. Tyto funkce naplňuje družina formou odpočinkových, rekreačních a zájmových činností a skrze přípravu na vyučování dle příslušného režimu školní družiny, který zohledňuje specifika a potřeby mladšího školního věku (Hájek, Pávková, 2011, Macek, 2007).

Existuje řada publikací, které pojednávají o problematice pedagogiky volného času. Pro účely této práce jsem studovala několik knih s náměty činností pro školní družiny a mezi takovými publikacemi jsem našla ucelený návrh programu s přesněji definovanými výchovně-vzdělávacími cíli pouze v jedné knize. Toto patrně souvisí s kurikulární reformou, na základě které jsou školní družiny povinny vypracovávat vlastní školní vzdělávací program přizpůsobený vlastním podmínkám. Náměty ostatních publikací byly povětšinou zaměřené na výtvarnou činnost a chybělo mi zde více námětů pro činnost pohybovou, která je pro žáky mladšího školního věku velice významná z hlediska tělesného vývoje.

Úkolem každého vychovatele je průběžné sebevzdělávání a rozvíjení své vlastní osobnosti tak, aby mohl být dobrým vzorem svěřeným žákům. V tomto shledávám jednu z předností woodcraftu, jež je uceleným programem pro účastníky od 4 do 94 let a sám vychovatel tedy může realizovat svůj osobní rozvoj skrze lesní moudrost a stát se tak kongruentním vzorem svěřeným žákům.

3.1.ŠVP školní družiny

Školní vzdělávací program pro školní družinu upravuje a upřesňuje několik oblastí zájmového vzdělávání a je vytvořený na základě možností a potřeb dané školní družiny, která se jím po stanovené období řídí a snaží se jej co nejlépe naplňovat. V takovém dokumentu naleznete základní informace o provozu, vybavení, pedagogickém zabezpečení ŠD, dozvíte se zde také jaké jsou metody a formy práce v dané školní družině. Jednou z nejdůležitějších sekcí v ŠVP ŠD jsou stanovené hlavní cíle zájmového vzdělávání, které z většiny korespondují s klíčovými kompetencemi dle rámcového vzdělávacího programu základního vzdělávání. Klíčovými kompetencemi v základním vzdělávání označujeme tyto: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní,

kompetence sociální a personální, kompetence občanské, kompetence pracovní a v zařízeních zájmového vzdělávání doplňujeme o kompetence k trávení volného času. Průvodcem pro sestavení kvalitního ŠVP ŠD může být například metodická příručka vydaná Národním institutem dětí a mládež, avšak častěji se stává, že jednotlivé školy mezi sebou sdílí již vypracovaný ŠVP, který později upraví pro podmínky vlastní školy. ŠVP ŠD by může být dostupný například on-line na internetových stránkách školy, ale přímo ve škole musí být k dispozici nejen pedagogickým pracovníkům příslušného zařízení, ale také rodičům žáků, správním a kontrolním orgánům a jiným institucím.

3.1.1. Klíčové kompetence

První popis takzvaných klíčových kompetencí vyhotovil v roce 1974 německý pedagog Dieter Mertens, později se zkoumání významu klíčových kompetencí věnoval například Marco Siegrist a to v souvislosti s obsazováním pracovních míst ve Švýcarsku v roce 1995. Podnětem ke stanovení klíčových kompetencí je zejména zájem na tom, aby lidé byli schopni udržet krok s rychlými proměnami naší doby, protože odborné znalosti zejména v oblasti techniky a elektroniky zastarávají rychlejším tempem než například v minulém století.

Klíčové kompetence svědčí o schopnostech člověka jednat kompetentně a přesahují jednotlivé odbornosti. Jedná se o komplexní schopnosti působící společně a o jejich vzájemné ovlivňování. Jako známka kritického myšlení jsou získávány reflexivně, protože samotná reflexe odkrývá souvislosti jednotlivých kompetencí a tím napomáhá jejich vzájemnému propojení s orientací na dosažení cíle. Jednou z podmínek plného uskutečnění reflexe je interakce s dalšími lidmi a proto je při získávání klíčových kompetencí kladen důraz na skupinové učení. Samotné kompetence jsou souborem různých schopností, ty pak souborem dovedností a znalostí. V hierarchii názvosloví tedy stojí na vrcholu pomyslné pyramidy klíčové kompetence, hned pod nimi schopnosti a na samém základu dovednosti. Jako kompetence označujeme kompetence k učení, k řešení problémů, komunikativní, kompetence sociální a personální, občanské, pracovní a v zařízeních zájmového vzdělávání mluvíme také o kompetenci k trávení volného času. Jednotlivé schopnosti jsou pak schopnosti komunikace a kooperace, řešení problémů, tvořivosti, schopnost samostatnosti a výkonnosti, odpovědnosti, přemýšlení, učení, argumentace a hodnocení. Klíčové kompetence získává jedinec po celý život skrze

individuální proces jež směřuje k rozvoji osobnosti. Toto můžeme předpokládat u jedince, který má schopnost učit se a je připraven učit se po celý život. Pro nabytí klíčových kompetencí jsou důležité tři faktory: zkušenosti, již zmíněná reflexe a v neposlední řadě hodnoty a normy. Jedinec, který klíčové kompetence zvládnul je flexibilně schopen uplatňovat co se naučil, umí s těmito zkušenostmi také vhodně nakládat a modifikovat je, je schopen pracovat s alternativami, spojovat nové schopnosti s dalšími, je tedy schopen pružně reagovat na změny. Jedním z výsledků je také uvědomování si vlastního jednání a chování, vlastních možností a hranic a předně schopnost uplatnění silných stránek a práce na posilování slabých stránek. Srov. s Belz a Siegrist (2011).

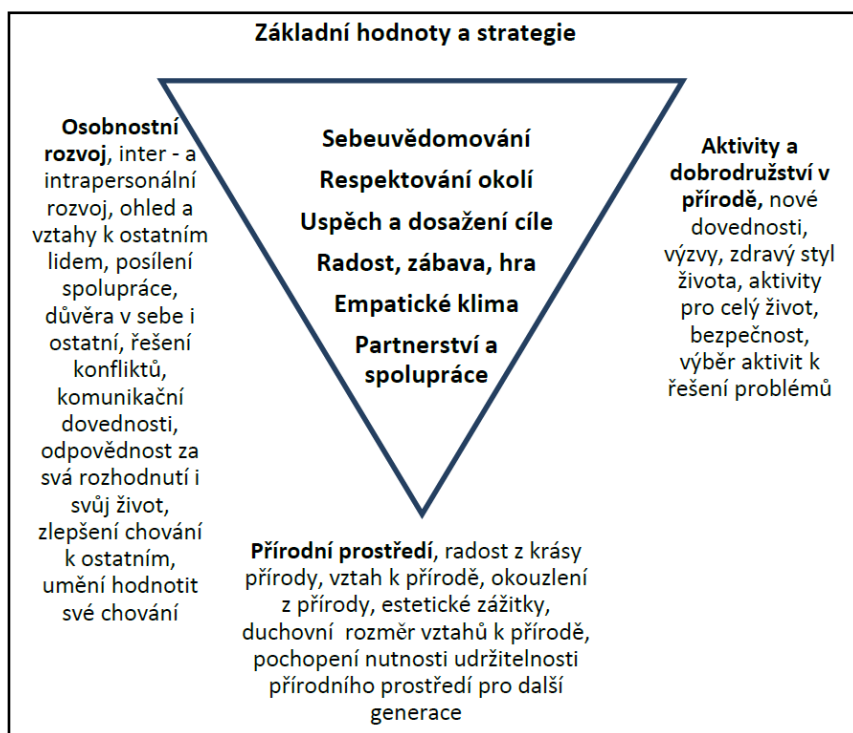
3.2. Osobnostní rozvoj prostřednictvím učení a výchovy v přírodě

Jak uvádí Neuman (2013), na základě předchozích teoretických poznání v této oblasti je nutné zohledňovat pohyblivou strukturu vztahů mezi dílčími prvky a vlivy programů, které blíže definuje těchto sedm oblastí:

1. *Individuum, žák, učící se – jeho motivace, struktura osobnosti a dřívější zkušenosti*
2. *Přírodní prostředí - les, hory, voda, počasí a místo*
3. *Druh aktivit – jejich typ i obtížnost*
4. *Program – zaměření programu, jeho cíle, složení, způsoby práce, metody*
5. *Skupina nebo také sociální prostředí – stav skupiny, převládající způsoby chování, atmosféra*
6. *Vedoucí či facilitátor – způsoby a styly vedení, žebříček hodnot, znalosti a dovednosti, vztah k účastníkům*
7. *Kulturní vlivy – tradice, normy života, zvyky, náboženství*

(dle Neill, 2012 / Neuman 2013)

Každý jedinec vstupuje do jakéhokoliv programu se svým vlastním nastavením úrovně jednotlivých oblastí, které v průběhu programu upravuje a inovuje na základě nově nabytých zkušeností. Následující grafické znázornění (obrázek 3) věrně popisuje proces probíhající při výchově přírodou a zároveň uvádí základní hodnoty a strategie, k nimž proces vede:

Obrázek 3: Základní hodnoty a strategie, zdroj: Neuman 2013

Výchova v přírodě, podobně jako dobrodružné činnosti v přírodě, environmentální výchova a rekreační programy, by měla být prospěšná zejména v těchto oblastech:

Přínosy psychologické	Přínosy sociologické	Přínosy pro výchovu a vzdělávání	Příspěvek k tělesnému rozvoji
Sebepojetí; Důvěra; Osobní zdatnost; Vyhledávání vzrušujících situací; Seberealizace; Tělesná a duševní pohoda; Osobní otestování;	Soucítění; Kooperace ve skupině; Respekt k ostatním; Komunikace; Zpětná vazba k chování; Přátelství; Pocit sounáležitosti;	Výchova v přírodě; Vztah k přírodě; Výchova k ochraně přírody; Řešení problémů; Ujasnění hodnot; Zvládnutí dovedností v aktivitách v přírodě; Zlepšení školního hodnocení;	Zvýšení zdatnosti; Nové dovednosti; Zvýšení síly; Zlepšení koordinace; Zlepšení rovnováhy; Získání vytrvalosti; Přispění pohybu v přírodě k duševní očištění

Tabulka 1: Oblasti přínosů, zdroj: Neuman 2013

Toto je žádoucí i v případě školského prostředí, vzhledem k rozvoji a získávání klíčových kompetencí dle RVP. Mimo to jsou v RVP uvedeny tzv. tematické okruhy vzdělávacích oblastí, které mohou být rovněž obohaceny výchovou v přírodě o některá témata:

Jazyk a jazykové komunikace	Komunikace ve skupině, diskuse v rámci reflexí, podíl na programu, formulace návrhů na řešení různých problémů, vyprávění příběhů, motivace pro hry, vyjadřování pocitů získávaných dotýkáním se přírody, zapojení do dramatizace
Matematika a její aplikace	Praktické využití matematických znalostí, měření výšky stromů, určování stáří stromů, příprava a stavba stanů, tee-pee, jurty, určování vzdálenosti, směru a rychlosti při putování a při hledání orientačních bodů
Informační a komunikační technologie	Získávání a prověřování informací prostřednictvím internetových adres, vyhledávání cílů a cest dle GPS, komunikace přes radiostanice, měření rychlosti pohybu, počtů kroků i srdeční frekvence prostřednictvím sport testerů,
Člověk a společnost	Turistické poznávání – krásy přírodní, historické památky, setkávání zajímavých lidí, návštěva okolních států pěšky, na kole i na lyžích
Člověk a příroda	Poznávání přírody, porozumění problémům spojených s ochranou přírody, předpovědi počasí, čistota vody na koupání, kvalita pitné vody, obtížnost a skladba skalních útvarů na lezení, jeskynní útvary, obtížnosti vod, kvalita sněhu, léčivé rostliny a jejich využití, znalost hub a lesních plodů, ochrana fauny i flory
Umění a kultura	Znalost architektonických stylů, lidová tvorba, výstavy umění, účast na významných akcích,
Člověk a zdraví	Impulsy pro pěstování aktivit podporujících zdraví, otužování, zvažování rizika, předcházení nebezpečí, získávání prospěšných dovedností, informace o zdravém životním stylu
Člověk a svět práce	Práce s různými nástroji (lopata, motyka, kladivo, hrábě atp.), příprava a výběr jídla (vaření na ohni), stavba stanů, zdolávání překážek

Tabulka 2: Tematické okruhy, zdroj: Neuman 2013

Nabízí se myšlenka, že samotné okruhy osobnostní a sociální výchovy byly formulované v souladu s možnostmi přínosy výchovy v přírodě:

Osobnostní rozvoj	Rozvoj schopnosti poznávání, Sebepoznávání a sebezpečí, Seberegulace a sebeorganizace, Psychohygiena, Kreativita
Sociální rozvoj	Poznávání lidí, Mezilidské vztahy, Komunikace, Kooperace a kompetice
Morální rozvoj	Řešení problémů a rozhodovací dovednosti, Hodnoty, postoje, praktická etika

Tabulka 3: Přínosy v rozvoji, zdroj: Neuman 2013

Díky těmto přehledným tabulkám je snadno srovnatelný přínos výchovy v přírodě s jednotlivými vzdělávacími oblastmi dle RVP. Výchova v přírodě je tedy vhodným prostředkem pro výchovu a vzdělávání od raného věku (srov. s Neuman 2013).

3.3. Shrnutí teoretické části

V několika zmínkách v textu výše předesílám určité podobnosti mezi woodcraftem a školní družinou. Společným cílem je zde harmonicky a všestranně rozvinutý člověk, který je schopen smysluplně a činorodě trávit volný čas. Jedná se tedy o člověka, který je například v oblasti kompetencí k trávení volného času kompetentní, což přispívá nejen k primární prevenci sociálně patologických jevů, ale také k osobnostnímu rozvoji jedince skrze společenství, jež jej formuje na základě osvojení rozličných sociálních rolí, to vše v souladu se záměry vzdělávacích oblastí dle RVP. Jako ukazatel kritického myšlení, které mimo jiné podporuje vlastní sebepojetí jedince, zde uvádím reflexivní získávání klíčových kompetencí, které je možné za předpokladu interakce s dalšími lidmi, což je ve woodcraftu pojato například skrze odůvodňování splnění podmínek činu při sněmu a následné přiznání korálku, jako důkazu o zvládnutí výzvy. Slovní odůvodnění získání korálku samotným jedincem rozvíjí také komunikativní kompetence v rámci vzdělávací oblasti jazyk a jazyková komunikace. Samotné opětovné plnění činů, které se jedinci nepodaří splnit hned na první pokus svědčí o rozvoji dovedností potřebných k získání kompetencí k řešení problémů.

Protože jsem mezi českými, ani mezi zahraničními publikacemi nenašla žádnou, která by popisovala, jak funguje woodcraft ve školní družině, nebo v jiném školském zařízení podobného typu, rozhodla jsem se takový program vytvořit, realizovat a vyhodnotit. Jako začínající vychovatelka se snažím nepodceňovat potenciál času, který skupina žáků tráví ve školní družině a proto hledám vhodná východiska pro systematickou a efektivní práci s nimi. V následujícím oddílu popíšu a vyhodnotím mnou navržený program, který jsem ve svém zaměstnání realizovala a budu se zde opírat zejména o poznatky uvedené v teoretické části práce.

PRAKTICKÁ ČÁST

4. Cíle a úkoly práce

Cílem bakalářské práce bylo navrhnout, realizovat a vyhodnotit woodcrafterský program pro školní družinu. Pro splnění tohoto cíle jsem si stanovila požadavek k realizaci programu se skupinou alespoň patnácti žáků pravidelně docházejících do školní družiny. Požadavek byl splněn, žáků se zúčastnilo celkem dvacet jedna. Při samotné přípravě programu jsem směřovala k vyzdvížení jednotlivých podobností a shod mezi metodikou woodcraftu a aktuálním ŠVP ŠD v zájmu dodržení zásad obojího. Nejvýznamnější podobnost, ba dokonce shodu shledávám v cíli tohoto výchovného hnutí a v cíli zájmového vzdělávání ve ŠD, čímž je všestranně harmonicky rozvinutý člověk. U obojího je kladen zjevný důraz na pokládání základů klíčovými kompetencím, přestože je zde použita odlišná terminologie. Níže uvádím popis očekávaných výstupů u jednotlivých kompetencí podle ŠVP ŠD školy, ve které byl program realizován. Dále popisuji, jaké jsem volila postupy k jejich dosažení. Hlavními dvěma nástroji mého programu byly vybrané *činy*, pravidelné *sněmy* a respektování *principu dobrovolnosti*. U každé zásady woodcraftu stručně popisuji, jak jsme ji dodrželi ve formálním prostředí školní družiny.

Woodcrafterský program jsem navrhovala v průběhu letních prázdnin v roce 2014 a pro upřesnění některých pojmů a postupů jsem kontaktovala zástupce Ligy lesní moudrosti, woodcrafterské organizace s nejvyšším počtem členů u nás. Sama jsem se totiž s woodcraftem setkala až během studia na Technické univerzitě v Liberci. Obrátila jsem se na členy LLM s prosbou o osobní konzultaci a záhy mi byla takzvaným náčelníkem organizace nabídnuta možnost exkurze na tradiční táboření LLM na Kosím potoce. Zde jsem načerpala spoustu inspirace a díky vlídnému přijetí a vstřícné komunikaci táborníků jsem se seznámila s některými z nich, konzultovala s nimi svůj záměr a jednotlivé zásady woodcraftu tak, jak jsem je vnímala skrze dostupnou literaturu. Mezi členy LLM, které jsem na Kosím potoce potkala bylo i několik pedagogů a proto jsem s nimi konzultovala problematiku klíčových kompetencí v souvislosti s metodikou woodcraftu a zároveň jsem se ptala na jejich názor ohledně mého úmyslu zasazení Setonovy myšlenky do formálního prostředí školy. V táboře byli mimo členy LLM také zástupci woodcrafterů z Velké Británie a to u příležitosti mezinárodního setkání woodcrafterů, která již v minulosti iniciovala právě česká LLM. Hovořila jsem s britskými zástupci o jejich pojetí woodcraftu a z rozhovoru

vyplývalo, že jejich pojetí není tak tradiční jako to Setonovo, kterým se poměrně přesně řídí zástupci LLM a které jsem se později snažila realizovat ve školní družině.

Tímto programem cílím na propojení nejen teoretického poznání s každodenní praxí skrze systematictější, potažmo účinnější způsob práce se žáky ve školní družině, který je opírá o formulované cíle mimoškolního vzdělávání dle ŠVP ŠD. Metodika woodcraftu a formy práce ve školní družině mají nemálo společných rysů. Předně se v obou zmiňovaných pracuje s dobrovolností jedince k vybrané aktivitě na základě její atraktivity a s osobním příkladem vychovatele, nebo vychovatelky, jako vzoru pro žáky. V samotném tábořišti jsem měla možnost vidět, jak funguje obojí v praxi a nutno podotknout, že členové LLM, se kterými jsem se setkala na tomto táboření, skutečně dodržovali všechny zásady woodcraftu a byli si vzájemnou inspirací.

4.1. Klíčové kompetence a prostředky k jejich rozvíjení

Cílem programu bylo rozvíjení klíčových kompetencí zájmového vzdělávání podle příslušného ŠVP ŠD. V této kapitole uvádím jednotlivé kompetence podle ŠVP ŠD v ZŠ Radim a způsoby, jakými jsem je zamýšlela skrze woodcrafterský program rozvíjet. Hlavními nástroji programu byly vždy samotné činy, následné sněmy a průběžné rozhovory a diskuze.

***Kompetence k trávení volného času:** žák se orientuje v možnostech jak trávit volný čas. Umí si vybrat ze zájmových aktivit, rozvíjí své zájmy v organizovaných a individuálních činnostech, umí říci ne nevhodným činnostem, aktivně odpočívá a relaxuje.*

Hlavním prostředkem k rozvíjení této kompetence a jejích částí byla nabídka činů všech čtyř světél, které pokrývaly všechny oblasti zájmových činností. Mimo hlavní zájmovou činnost jsem žákům vytvářela podmínky pro spontánní, nebo volnou hru a individuální tvorbu. Díky materiálním podmínkám školní družiny se mohli žáci ve stejný čas a ve stejném prostoru rozvíjet v různých oblastech.

Komunikativní kompetence: *žáci se učí naslouchat si navzájem, obohacují si slovní zásobu, seznamují se s komunikačními prostředky, rozvíjí i nonverbální komunikaci.*

Jako hlavní prostředek k posilování vzájemného naslouchání byla pravidelná setkání v kruhu-sněmy, kde měl právo hovořit pouze jeden vyzvaný člen skupiny. Žáci si dále obohacovali slovní zásobu například skrze práci s literárními zdroji a s různými typy a prostředky komunikace se seznámili například při nácviku ke splnění podmínek činu s názvem *scénka*.

Kompetence sociální a personální: *žák se učí organizovat a plánovat, uvědomuje si nejen svá práva, ale i povinnosti, podílí se na vytváření příznivé atmosféry, učí se přijímat kompromis, je tolerantní, osvojuje si dovednosti spojené s estetickým vnímáním školy a jeho ztvárněním, osvojuje si pravidla soužití, sebekázně, přátelství.*

Díky nástěnce s kartičkami nově přidaných činů si mohli žáci plánovat svůj volný čas ve školní družině (mimo hlavní zájmovou činnost) a byli vedeni také k tomu, aby se mezi sebou domlouvali a tvořili skupinky, ve kterých se budou pokoušet o splnění podmínek již představených činů. K rozvíjení estetického vnímání opět sloužily zejména činy, například z kategorie žlutého světla síly a také přírodovědné vycházky a pozorování přírody v okolí školy. Průběžně jsem se žáky hovořila o tom, jak vnímají funkčnost stanovených pravidel a společně jsme dbali na jejich dodržování.

Kompetence občanské: *žák netoleruje agresivitu, šikanu, podporuje zásady ekologické výchovy, chrání kulturní tradice, učí se rozlišovat skutečné a zdánlivé hodnoty.*

Zde hrála důležitou roli zejména stanovená pravidla, která jsme průběžně sledovali a také woodcrafterský zákon, který jsme si ve ŠD představili, výtvarně znázornili, vystavili a žáci jej tlumočili vlastními slovy, abych se ujistila, že mu dobře porozuměli. Díky činům ze světla pravdy a aktivitám před samotným plněním těchto činů jsem u žáků podporovala nejen získávání znalostí o přírodě, ale také zvyšování environmentální senzibility. Vedla jsem žáky k tomu, aby uměli ocenit snahu sebe a svých spolužáků, i když se podmínky činů nepovedlo napoprvé splnit.

Kompetence k řešení problémů: *všímá si problémů kolem sebe, rozlišuje správná a nesprávná řešení, pokouší se obhájit své názory, uvědomuje si, že za svá rozhodnutí nese zodpovědnost a že vyhýbání se problémům nevede k cíli.*

Žáci byli vedeni k sebereflexi a motivováni k hledání k východisek a způsobů, k řešení nesnází, které se objevovaly při plnění podmínek činů. Při sněmech, kdy probíhalo udílení korálků za splněné činy, odůvodňovali, jakým způsobem splnili dané podmínky, hodnotili, co pro ně bylo snadnější a co obtížnější a jakým způsobem si s danou situací poradili. Toto v několika případech inspirovalo a motivovalo další žáky. Oceňovala jsem snahu a vytrvalost při opakovaných pokusech o splnění podmínek činů.

Kompetence k učení: *žák se učí přemýšlet o druhých, využívat představivosti a fantazie, zdokonalovat pohybové dovednosti, umět vnímat a prožívat zvláštní chvíle, správně zacházet s knihou a časopisem a využívat všech možností aktivního odpočinku a relaxace, učí se osvojit si zásady zdravého životního stylu, učít se správně rozhodovat a jednat ve prospěch svého zdraví.*

Při rozvíjení kompetence k učení sehrávaly opět nejdůležitější roli činy a sněmy. Díky motivačnímu systému korálků a podmínkám, které bylo nezbytné pro získání korálků splnit. Žáci mimo jiné hodnotili své vlastní výkony v porovnání s ostatními, nabízeli si vzájemně pomoc a také v případech nesnází požádali mě. K aktivnímu odpočinku je vedl program jako takový a zásady zdravého životního stylu si osvojovali například při plnění podmínek růžového světla lásky.

Kompetence pracovní: *používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla, adaptuje se na pracovní podmínky, přistupuje k výsledkům pracovní činnosti nejen z hlediska kvality, ale i z hlediska ochrany svého zdraví i zdraví druhých a ochrany životního prostředí, využívá znalosti a zkušenosti získané v jednotlivých vzdělávacích oblastech v zájmu vlastního rozvoje, získává schopnost pracovat ve skupině, spolupracovat a pomáhat druhým, uplatňuje svou tvořivost, originalitu a fantazii.*

K rozvíjení pracovní kompetence a jejich dílčích částí sloužily opět rukodělně zaměřené činy ze žlutého světla síly a růžového světla lásky. U některých činů, jako je například čin s názvem *Vaření* mohli jeho podmínky splnit v prostředí domova a později na sněm přinést písemné potvrzení od rodičů v deníku, kterým doložili, že čin splnili. I přesto ovšem k udělení korálku samotné potvrzení od rodiče nestačilo a žák opět popisoval

před ostatními, jak plnění podmínky probíhalo, co nového se díky plnění činu naučil a další okolnosti.

4.2. Metodická východiska woodcraftu ve ŠD

V této části popisují jednotlivé zásady woodcraftu a jakým způsobem byly dodržovány ve formálním prostředí školní družiny. Zásady woodcraftu uvádím jako strategie zájmového vzdělávání ve ŠD a v další podkapitole také popisují nejvýznamnější nástroje woodcraftu, které mají vést k naplňování cílů, tedy k osvojení klíčových kompetencí.

I. *HNUTÍ LESNÍ MOUDROSTI* má sloužit ozdravení a osvěžení člověka.

Pro naplnění této zásady jsem žákům nabídla možnost využití principu dobrovolnosti. Žáci se tedy činností, které jsem jim nabízela nemuseli povinně účastnit a poskytna jsem jim v rámci družiny i dostatečný prostor pro spontánní hry.

II. *TÁBOROVÝ ŽIVOT:*

Kdykoliv to bylo možné, se školní družinou jsme pobývali v přírodě na různých místech v okolí školy (u rybníka, v lese, ...) a vnímali její krásy.

III. *SAMOSPRÁVA ZA VEDENÍ DOSPĚLÝCH:*

Žáci spolurozhodovali o udílení korálků ostatním za splněné činy při sněmu. Někteří žáci částečně zastávali kmenových funkcí.

IV. *KOUZLO TÁBOROVÉHO OHNĚ:*

Při každém sněmu jsme nachystali skutečný, nebo umělý oheň pro navození atmosféry. V říjnu jsme rozdělali oheň na školní zahradě, později jsme zapalovali svíčky, nebo vyrobili umělý oheň ze žárovek, barevných papírů a větviček.

V. *VÝCHOVNÉ PROSTŘEDKY V DUCHU LESNÍ MOUDROSTI:*

Žáci plnili korálkové činy všech čtyř světél, které jsem jim postupně představovala. Žáci si činy, které chtěli splnit vybírali sami na základě podmínek uvedených pro jejich získání.

VI. *POCTY PODLE STANOVENÝCH MĚŘÍTEK:*

Všichni žáci získali dostatečný počet korálků pro získání titulu v loži skřítků. Někteří tituly přijali s radostí, někteří titul nepřijali vůbec. Nikomu však nebylo bráněno v jejich získání.

VII. *OSOBNÍ VYZNAMENÁNÍ ZA OSOBNÍ VÝKONY:*

Při udílení korálků jsme dbali na to, aby každý žák vysvětlil, jaká cesta vedla ke splnění

činu, co pro něj bylo obtížné, co bylo naopak snadné a jaký má z plnění toho určitého činu pocit. Výsledkem toho byl sněmem přiznaný korálek, jako důkaz splnění podmínek činů.

VIII. **IDEÁLNÍ HRDINA:**

Ideálním hrdinou je v případě woodcraftu indián, nebo zástupce jiného přírodního národu. Vyprávěli jsme si příběhy o indiánech, přečetli jsme společně povídku Stoupání na horu a zde jsem se setkala s tím, že pro některé děti nebyl vzor indiána dostatečně atraktivní. Přesto se do programu zapojili a k motivaci jsem později také využívala Setonovu knihu Dva Divoši. Příběh byl staršími chlapci dobře přijímán a to zejména díky hlavní postavě, která byla v podobném věku jako oni.

IX. **MALEBNOST VE VŠEM:**

Tuto zásadu jsme dodržovali zejména skrze výtvarné a rukodělné činnosti žáků a také skrze tance a písně. Zvelebovali jsme prostředí naší školy a družiny a po druhém sněmu jsme také uspořádali tradiční pow-wow.

4.3. Hlavní nástroje woodcrafterského programu ve ŠD

Vybrala jsem celkem padesát šest činů, které jsem zařadila do woodcrafterského programu ŠD a které žáci později dobrovolně plnili. Splněné činy žáci obhajovali při sněmu, kde jim byly udíleny pocty-korálky. Zde uvádím vysvětlení pojmů čin, sněm a princip dobrovolnosti.

Čin v této práci (a ve woodcraftu) znamená jakousi výzvu, k jejíž splnění je potřeba splnit určité podmínky. Tyto podmínky jsou pro všechny stejné a po jejich splnění a následném odůvodnění na nejbližším sněmu je jim přiznán korálek (nebo více), jako důkaz splnění výzvy. Činy, které jsem zařadila do mého programu naleznete v příloze č.2. Přesné znění a úplný seznam korálkových činů pro lóži skřítků, tedy věkovou skupinu mladšího školního věku, uvádí Lunerová a kol. (2014).

Značky „*“, „**“ a „***“ znázorňují počet získaných korálků po splnění podmínek uvedených za touto značkou. Například při plnění činu číslo 49 „Kreslení“ získává žák jeden korálek (*), pokud nakreslí čtyři kresby, další korálek (**), pokud nakreslí celkem osm kreseb a tři korálky (***), pokud žák nakreslí celkem dvanáct kreseb. Kresby se sčítají a proto pro získání tří korálků u tohoto činu žák nakreslí celkem dvanáct kreseb, nikoliv dvacet čtyři. U činů s uvedenými značkami jedné, dvou a tří hvězdiček je třeba plnit čin

postupně, ovšem pokud žák vyhotoví dvanáct kreseb najednou, není postupné plnění vyžadováno a má hned možnost získat korálky tři. Oproti tomu uvádím i činy, které není třeba plnit postupně a žák si tedy může zvolit, kterou podmínku splní nejdříve, jako je tomu například u činu číslo 19 „Gymnastika” * kotoul vpřed, * kotoul vzad, * přemet stranou-hvězda. Zde si některý žák vybere nejprve kotoul vpřed a některý přemet stranou a obojí je v pořádku. Každý čin lze splnit pouze jednou a denně mají žáci k pokusu o splnění podmínek maximálně tři příležitosti. Splněné činy v rámci činnosti ŠD, jsem zaznamenávala do předem připravené excelové tabulky, z níž později vycházím ve vyhodnocení programu.

Činy se dále dělí do čtyř kategorií podle jejich zaměření. Činy zeleného světla pravdy jsou především přírodovědného a vlastivědného charakteru, činy modrého světla krásy zase zdokonalují fyzickou zdatnost a jsou tedy tělovýchovného zaměření. Činy žlutého světla síly jsou úkoly rukodělné, výtvarné a také hudebně-dramatické. Orientují se i na kulturní poznání světa. Mezi činy růžového světla lásky jsou pro tuto věkovou kategorii zařazena určitá témata, která běžně řadíme především do vzdělávací oblasti člověk a jeho svět, nebo do oblasti člověk a společnost. Úplný seznam činů vybraných pro účely mého působení v rámci programu ve ŠD a jejich přesné pořadí představování uvádím v příloze této bakalářské práce. Jednotlivé činy a jejich pořadí jsem volila tak, aby vyhovovalo materiálním podmínkám školy a zároveň, abychom je byli schopni efektivně zařadit do daného období. Z tohoto důvodu jsou například v měsíci říjnu častěji uvedené činy z modrého světla krásy, k jejichž plnění a k jakémusi tréninku jsme totiž využívali školní hřiště a jeho vybavení. Další z činů pojmenovaný plavání jsem přesunula do měsíce ledna, kdy měli žáci díky plaveckému výcviku splněny více než tři čtvrtiny plaveckého kurzu a chystali se na závěrečné závody. Dále jsem zohledňovala také celoroční plán akcí školy, což se například projevilo v termínu představení činu scénka, který si takto mohli žáci splnit díky vánoční besídce pro rodiče a veřejnost.

Postupně jsem žákům představovala jednotlivé činy a podmínky jejich splnění. Představila jsem motivační systém, díky kterému později na sněmech získávali korálky jako důkaz splnění činu, nebo jeho úrovní. Vzhledem k různé docházce jednotlivých žáků do ŠD, jsem žákům vystavovala na vyhrazené místo na chodbě mezi třídami kartičky s názvy i podmínkami splnění všech stávajících i nově představených činů. Nepřítomní žáci tak měli možnost již druhý den o přestávkách mezi jednotlivými vyučovacími hodinami

zkontrolovat, které činy byly představeny předešlého dne a později se domluvit na jejich splnění, nebo se domluvit na přípravě před jejich samotným plněním. Na základě představení činu mnou a následné činnosti žáci samostatně volili, zda se výzvy zúčastní. Mimo činnosti směřované k samotnému splnění podmínek jsem organizovala činnosti směřované k získání potřebných schopností, znalostí a dovedností. S žáky jsem hned na začátku školního roku stanovila pravidla chování ve ŠD a později - se začátkem realizace programu - jsem také zavedla diskuzi na téma krátkého znění čtyřnásobného ohně a došli jsme společně k závěru, že jeho znění se v každodenním životě snažíme dodržovat a pravidla námi stanovená na začátku školního roku s jeho jednotlivými body korespondují.

Sněm je dle woodcraftu setkání účastníků v kruhu u ohně. Každý sněm má svá pravidla a postupy, jež je nutné dodržovat pro to, aby byl zachován jeho smysl. Během sněmu například nesmí nikdo stát, kromě toho, kdo právě hovoří, nebo něco předvádí. Sněm jsem zahajovala ve chvíli, kdy již byli všichni pohodlně usazeni do kruhu a několika tóny zahranými na zobcovou flétnu jsem oznámila jeho začátek. Pronesla jsem několik úvodních slov a požádala jednoho ze žáků, aby zažehl (nebo rozsvítil) sněmovní oheň. Poté jsem požádala žáky, aby postupně přečetli, nebo odříkali jednotlivé zákony lesní moudrosti a hned poté jsem vyzvala žáky, kteří splnili podmínky pro získání korálků, aby toto před sněmem slovně obhájili. Slovo jsem žákům předávala z pozice náčelnice a díky tomu, že všichni seděli, mohli věnovat pozornost tomuto jedinému člověku. Na závěr jsem ocenila trpělivost žáků a pozvala je ke společné hře, nebo tanci. Při jednotlivých činnostech ŠD dbám na dodržování a připomínám jednoduché pravidlo „zvednuté ruky“, kdy má právo mluvit pouze ten, který drží svou ruku zvednutou. Na každém sněmu jsem dbala na to, aby měl každý ze žáků prostor pro vyjádření vlastního názoru a odůvodnění, proč by mu měl být udělen korálek. Na sněmu jsme se žáky mimo udělení poct také zhodnotili uplynulé období, sdíleli pozitivní i negativní zážitky a postupně jsme tak pracovali na zlepšování vzájemného porozumění a budování respektujícího prostředí skupiny.

Protože činů mohli žáci plnit více, sami se měli o korálky přihlásit a sněm jsem svolávala jednou měsíčně, rozhodla jsem se, že bude vhodné, aby si i sami žáci vedli záznamy o dosažených úspěších. Proto jsem využila jedné vyučovací hodiny praktických činností k výrobě deníku. Sem si žáci mimo písemné záznamy doplňovali ilustrace k zapsaným splněným činům. Žákům první třídy, kteří ještě neuměli psát, jsem záznamy

povětšinou vedla já, avšak jejich úkolem byla péče o deník a zejména, aby se mi po splnění podmínky činu připomněli se zápisem. Deník si sebou žáci brali na sněm a ty nejmladší jsem požádala, aby mi jej vždy předložili, abych se přesvědčila, že se nezapomněli přihlásit o korálky.

Pro účely tohoto programu je třeba také definovat **princip dobrovolnosti**. *Instruktoři jsou povinni zajistit, že studenti nebudou nuceni k účasti proti své vůli, a současně studenti jsou odpovědní za to, že budou přijímat fyzicky a psychicky akceptovatelné výzvy, podporovat v tom ostatní a bránit nátlaku na kteréhokoliv člena skupiny.* Činčera (2011)

Účastníci programu si volili vlastní způsob plnění podmínek činů a stanovovali si vlastní cíle (podmínky činů), kterých se snažili dosáhnout. O tom vypovídá například to, že si někteří stanovili za cíl alespoň vyzkoušet splnění podmínek a s tím související aktivitu a po prvním neúspěchu se již čin nepokoušeli splnit. Další žáci naopak vícekrát zkoušeli získat další korálky a téměř každý žák využil alespoň jednou principu dobrovolnosti v tom smyslu, že se o splnění korálkového ani nepokoušel, protože pro něj nebyla související aktivita dostatečně atraktivní. Jeden z chlapců hned na začátku programu zmínil, že: „...*nechce být jako žádný indián...*” a korálky začal sbírat až v průběhu programu, kdy se zapojili ostatní spolužáci. Řekněme, že tento žák se rozhodl k zapojení do programu až ve chvíli, kdy měl dostatek informací o jeho fungování.

Princip dobrovolnosti a jeho dodržování umožňuje navodit příznivé sociální klima ve skupině a napomáhat tak k naplnění jednoho z pilířů woodcrafterské výchovy - k harmonickému rozvoji osobnosti. Takový princip dobrovolnosti ovšem neznamená, že se účastníci programu do něj nemuseli vůbec zapojit. Vzhledem k režimu školní družiny jsem v době, kdy probíhala hlavní zájmová činnost, tedy v době od 13:15h. do 14:30h. nabídla žákům činnosti, které souvisely s probíhající aktivitou. Někteří měřili čas, pomáhali připravovat pomůcky (například Setonův běh), jiní byli uvaděči, nebo prodavači lístků na divadelní představení svých kamarádů a další zase připravovali kulisy a rekvizity spolu s herci. Žáci, kteří nechtěli výzvu hned plnit byli tímto také motivováni, protože sledováním ostatních často vyhodnotili, že i oni by si výzvu nakonec vyzkoušeli. Markantní to bylo zejména v případě činu „Tělocvik na stromě”, kdy se po představení jedné z podmínek činu chtěli zúčastnit pouze tři žáci. V tomto případě spočívalo splnění této podmínky v objetí kmene stromu a udržení se na něm pomocí čtyř

končetin po dobu tří minut. Kát'a, Alenka a Olda byli z této činnosti nadšení a hned se rozhlíželi kolem sebe, aby našli ten nejvhodnější strom. Během stanoveného časového úseku, kdy se měli na stromě udržet, se k nim postavili další žáci a průběžně těmto třem odvážným sdělovali, kolik ještě zbývá času a podporovali je v tom, aby se udrželi co nejdéle. Přestože tento čin napoprvé splnil pouze Olda (a nebo také právě proto), po uplynutí časového limitu se ke mě rozeběhli další žáci s dotazem, zda bude „další kolo“, načež jsme tuto aktivitu opakovali několikrát za sebou a někteří z těch, kterým se to nepovedlo napoprvé si po krátkém odpočinku vyzkoušeli výzvu znovu zdolat.

Nabízí se otázka, zda účastníci po nabídnutí principu dobrovolnosti nebudou mít tendenci jej nadužívat. V tomto programu se princip dobrovolnosti osvědčil jako důležitý prostředek k naplnění jednoho z cílů, protože právě díky tomu, že byli účastníci v neustálém kontaktu, se byli schopni vzájemně motivovat ke zdolání dalších výzev. Jak zmiňuji v teoretické části, metodika woodcraftu pracuje s přirozenými instinkty a využívá přirozené hravosti žáků mladšího školního věku. Snažila jsem se dostatečně monitorovat, zda se jedná o využití principu dobrovolnosti, protože se zdála činnost neatraktivní a nebo proto, že si účastník nevěřil. V případě, že se jevila spíše jako neatraktivní, snažila jsem se skupinu motivovat vlastním vzorem a nadšením například: „Jééé, mě vždycky zajímalo kolikrát přeskočím přes švihadlo bez zadrhnutí... Kolikrát myslíte, že to zvládnou?“, nebo „Holky, také bych chtěla zkusit vyrobit loutku, můžu vyrábět s váma? ... a kluci, jak byste udělali té žirafě krk...?“

4.4. Popis skupiny žáků docházejících do ŠD

Woodcrafterského programu se účastnilo celkem dvacet jedna žáků 1. - 5. ročníku malotřídní vesnické školy. Tímto byl tedy splněn požadavek pro realizaci programu, který stanovoval minimální počet účastníků programu na patnáct žáků. Jednalo se o smíšenou skupinu chlapců a dívek, kde převládal počet dívek - třináct. Mezi účastníky se nacházeli dva jedinci, jejichž inteligenční kvocient byl v hraničním pásmu. Programu se mohli zúčastnit všichni žáci školy, tedy i ti, kteří do ŠD nedocházeli. Tito žáci se zapojili minimálně. Níže uvádím popis jednotlivých žáků, kteří do ŠD pravidelně docházeli.

Alence bylo v době realizace programu šest let a ráda tančila a zpívala, hrála volejbal a malovala. Pravidelně docházela do několika zájmových kroužků. Tato dívka byla výzvami ve formě korálkových činů nadšená a principu dobrovolnosti využila pouze jednou u činu s názvem „Práce se sekerou a pilou“, kdy se bála, že úkol nezvládne. Celkem

získala 113 korálků a to víceméně rovnoměrně ve všech čtyřech světlech. Jako první a jediná ze všech splnila podmínky pro získání tří korálků činu „Pravidelné cvičení“ a na sněmu prozradila, že doma cvičily s mamkou u televize, aby nevynechala cvičení ani o víkendu. Alenka se ještě před obědem domlouvala s kamarádkami, jestli s ní budou „odpo“ cvičit „jógu“. Rodiče této dívky velmi pozitivně podporují její rozvoj, o program se zajímali a Alence ochotně napsali potvrzení, když splnila podmínky některého činu doma.

Pét'a byl stejně starý jako Alenka, rád vyráběl a maloval, zajímal se o přírodu a zvířata a často si do školy nosil dětskou encyklopedii. Pravidelně docházel do výtvarného a na vlastní přání i do sportovního kroužku, kde často přihlížel a zkoumal, zda na to má. Pét'a využil principu dobrovolnosti u deseti činů a sedm z nich bylo z modrého světla krásy, kde se jedná především o výzvy pro rozvoj tělesné zdatnosti. Pét'a byl jedním z osmi žáků, kteří v zeleném světle pravdy získali přes třicet korálků - zde se totiž jedná především o přírodovědu. Pét'a mi sdělil své největší obavy z posměchu žáků v případě, že by danou výzvu světla krásy nesplnil tak dobře jako ostatní a ani po několika přátelských rozhovorech se neodvážil výzvy zdolat a v této kategorii získal pouze osm korálků.

Míša byla sedmiletá dívka, která ráda zpívala tvořila a tančila. Docházela do tří zájmových kroužků: výtvarný, sportovní a pěvecký sbor. Nejvíce korálků získala za činy žlutého světla síly a principu dobrovolnosti využila v šesti případech. V polovině případů se zapojila po chvíli sledování ostatních žáků, někdy i po sněmu, kde slyšela od svých vrstevníků, co pro ně bylo snadné a co obtížnější. Míša byla nadšená z činu „Skládání z papíru“ a od chvíle, kdy jsme si ukázali, jak poskládat jednoduché origami, skládala nejrůznější zvířátka jako dárky pro lidi, které má ráda.

Monče bylo také sedm let a pravidelně trénovala volejbal, tančila a ráda malovala. Monča se do plnění činů pouštěla bezhlavě a s velkým nadšením a spolu s Hankou byly jediné, které vyzkoušely všechny činy. Monča je mezi žáky velmi oblíbená a tak její plnění činů inspirovalo i další dívky. S nejvyšší úspěšností plnila činy žlutého světla síly a nechala se starším bratrem Oldou inspirovat a zkusila si také práci s pilkou.

Ondra byl sedmiletý chlapec, který rád soutěžil a pravidelně docházel do několika kroužků týdně, z nichž nejoblíbenější byl sportovní kroužek a volejbal. Mimo to zpíval jako jediný chlapec ze skupiny v pěveckém sboru ZUŠ a pravidelně docházel na hodiny

náboženství. Ondrův tatínek je myslivec, jejich rodina vlastní hospodářství a zřejmě právě proto s nejvyšší úspěšností plnil činy zeleného světla pravdy, stejně jako jeho starší sestra Mart'a. Často se snažil vyrovnat starším chlapcům a činy modrého světla krásy, které se mu nepovedlo splnit napoprvé, vytrvale zkoušel zdolat znovu.

Zuzce bylo sedm let, několikrát týdně trénovala gymnastiku a na závodech bývala velmi úspěšná. Zuzka spolu s dalšími dětmi trénovala volejbal a docházela do sportovního kroužku. Jedenkrát týdně jezdila s tatínkem plavat a mimo sportování ráda malovala a zpívala. Zuzka docházela do družiny dvakrát v týdnu a přesto získala ještě o jeden korálek více, než Alenka, která v družině trávila každé odpoledne. Zuzka se každoročně účastní letního tábora místního Sokola. S nejvyšší úspěšností plnila činy světla krásy, nejméně často se pouštěla do výzev ze světla lásky.

Dan ze všeho nejraději kreslil a maloval. Spolu se starším bratrem Jardou sdíleli lásku k přírodě. Danovi bylo sedm let a nejraději si hrál s Pét'ou. Dříve pravidelně trénoval volejbal, nyní docházel pouze na výtvarný kroužek. Dan využil principu dobrovolnosti v osmi případech a u dvou činů se nejprve pokusil o jejich splnění, ale když to napoprvé nevyšlo, pokusy již neopakoval. Podobně jako pro Pét'u, nebyla pro něj většina výzev modrého světla krásy příliš atraktivní a věnoval se jim spíše okrajově. Stejně jako Pét'a, nejvíce korálků nasbíral činy světla pravdy a síly.

Pát'a velice rád maloval, vyráběl a trénoval volejbal. Pát'ovi bylo téměř osm let a přesto, že se pro korálkové činy nadchnul, jeho možnosti byly limitované a brzy poznal, že pro něj nebude plnění podmínek úplně snadné. Žádné z dětí nezískalo méně korálků, než Pát'a, který se velmi snažil a pokusy často opakoval, aby podmínky splnil. Pát'ovi byl po dohodě s ostatními žáky na posledním sněmu udělen velký korálek jako důkaz jeho vytrvalosti. Pát'a měl ve škole starší sestru Anetku, která mu s přípravou na splnění podmínek některých činů pomáhala.

Mart'a byla osmiletá dívka, která docházela na několik kroužků týdně. Spolu se svým mladším bratrem Ondrou zpívala v pěveckém sboru ZUŠ, trénovala volejbal a docházela na výtvarný a sportovní kroužek a na hodiny náboženství. Mart'a se mě často ptala, jestli jsem představený čin sama zkoušela splnit, jak mi to šlo a jak dlouho mi trvalo, než jsem splnila ten který čin. Mart'a využila principu dobrovolnosti ve dvou případech, celkem získala 111 korálků a z toho 33 za plnění činů světla pravdy. Stejně jako u jejího

bratra Ondry tedy splnila nejvíce podmínek činů ve světle pravdy. V několika případech zpočátku váhala, zda výzvu vyzkouší, ale v těchto případech se nakonec nechala strhnout tím, že se ostatní spolužáci zapojili, nebo tím, že jsem přímo já čin plnila spolu s žáky.

Máca byla zvědavá dívka, která ráda trávila čas s kamarády-chlapci. Pravidelně trénovala volejbal, docházela na sportovní a výtvarný kroužek. Ráda s otcem sledovala hokejové zápasy a jezdila na kole. Ve volném čase doma hrála hry na tabletu, nebo na počítači a to podle jejího vyprávění každý den. Při plnění činů se nejčastěji ucházela o činy ze světla krásy a pravdy. Ve čtyřech světlech získala téměř vyrovnaný počet korálků podobně, jako Alenka. Máca byla nadšená z práce s keramikou. Máca a Mart'a jsou spolužačky jednoho ročníku.

Týna tančila showdance (do tanečního studia docházela dvakrát v týdnu) a jednou týdně docházela do pěveckého sboru. Týna velice ráda malovala a vyráběla a v tom si rozuměla s většinou dívek. Týna se nejvíce přátelila s mladší Mončou a starší Evčou. Tato osmiletá dívka byla velice přátelská a snadno se nadchnula pro téměř každou činnost. Jako první začala po prvním sněmu porovnávat kdo má kolik korálků a srovnávala především sebe se starší sestrou Hankou. Když zjistila, že jejich počty jsou stejné, byla lehce zklamaná. Překvapilo mě, že využila principu dobrovolnosti u činu s názvem *Hudba-žpěv*, při jehož představení ve družině sice nebyla, ale zároveň nebyla sama, kdo toho dne čin neplnil, protože vyžadoval dlouhodobější přípravu. Týna získala celkem 110 korálků

Tom byl devítiletý spolužák Týny, dříve hrál fotbal, ale později trénoval volejbal a docházel na sportovní kroužek. V zimě s otcem hrával hokej a lyžoval. Často se svými sportovními výkony snažil vyrovnat starším spolužákům z páté třídy a často se mu to povedlo. Tento chlapec měl výrazný cit pro spravedlnost a v kolektivu byl velmi oblíbený mimo jiné pro jeho přátelské chování k mladším spolužákům, které často zapojoval do hry. Principu dobrovolnosti využil ve třech případech, kdy naprosto odmítl přednášet báseň, nebo vzdal snahu o pravidelné cvičení několik dní po sobě. Tom je bratranec Alenky a často se zajímal o to, jak jí plnění výzev jde, při samotném plnění ji výrazně podporoval.

Evče bylo devět let a ráda malovala a tvořila. Byla velmi citlivá a často se snažila pečovat o svou stejně starou sestru Irču. Obě sestry chodily hrát volejbal a trénovaly spolu s Tomem. Evča ráda tančila a s Týnou a Mončou si pro ostatní spolužáky připravily krátké

představení. Evča získala více korálků, než někteří starší spolužáci. Na sněmu jsme Evče a Irče zamítli přiznat jeden korálek, protože z jejich vyprávění bylo patrné, že jim při vaření babička pomáhala čistit a krájet zeleninu do polévky a to bohužel nebylo povolené. Evča ale po víkendu přišla spolu s Irčou a vyprávěly, jak vařily o víkendu česnečku, kterou udělaly úplně samy a babička pouze dohlížela na bezpečnost při používání sporáku.

Irča byla na začátku školního roku dlouhodobě nemocná a k programu se tedy přidala až v polovině listopadu. Irča se zpočátku poměrně dlouho odhodlávala k tomu, aby některé činy zkusila, přesto byla v jejich plnění úspěšná a získala jen o tři méně než Týna. Když se Irča vrátila, její sestra Evča a její kamarádky jí vyprávěly o tom, co jsme v družině dělali, zasvětily ji částečně do principu motivačního systému a ukázaly jí činy na nástěnce. Ty si pak Irča postupně doplnila s některými dalšími spolužáky, kteří neměli některou podmínku činu, nebo čin vůbec splněný.

Míla byl desetiletý chlapec, který docházel na sportovní kroužek a na lekce hry na kytaru. Doma se s matkou staral o rozlehlou zahradu a jeho nejoblíbenější zvíře byla kočka. Rád hrál míčové a kolektivní hry. Byl prvním ze žáků, kteří se neztotožňovali s ideálním vzorem-indiánem a jeho vyjádřená myšlenka pro mne byla impulsem k zařazení příběhů z knihy Dva divoši, která popisuje příběhy chlapců přibližně ve věku Míly. Přestože se zprvu zdálo, že pro něj nebude woodcrafterský program dostatečně atraktivní natolik, aby se jej pravidelně účastnil, nakonec využil principu dobrovolnosti v devíti případech a celkem získal 110 korálků. Při prvních výzvách se mě několikrát ptal, jestli „...si to může zkusit bez těch korálků“.

Hanka byla starší, desetiletá sestra Týny. Hanka také tančila showdance a ráda vyráběla, malovala a kreslila obtížnější objekty. Hanka ráda hrála míčové hry, ale jako jedna z mála házela obouruč. Nejvíce se přátelila s Lend'ou a Kát'ou, se spolužačkami z ročníku. Výzev se tedy účastnila v podstatě kdykoliv, když byla v družině alespoň jedna z jejích kamarádek. Hanka je jednou ze dvou dívek, které nevyužily principu dobrovolnosti a u každého z činů tak získali alespoň jeden korálek. Nejlehčí pro ni byly činy ze žlutého světla síly a nejobtížnější činy z modrého světla síly. Přestože tančí sedmým rokem a zvládne jednodušší gymnastické cviky, bylo pro ni velice těžké splnit podmínky činu *bod míčkem na cíl* a musela na tento čin poměrně dlouho trénovat, aby získala alespoň dva korálky.

Lend'a pravidelně trénovala volejbal a docházela na sportovní kroužek. Její nejoblíbenější hra byla vybíjená, protože byla často vítězem této hry. Mimo sportovní zájmy také ráda vytvářela, kreslila a malovala. Lend'a se okamžitě zapojovala do výzev ze světla krásy a proto zde získala 37 korálků, tedy nejvíce ze všech dětí. Lend'a pomáhala zaznamenávat výsledky, případně měřit čas a trasu. Lend'a neměla sourozence a s kamarádkami Hankou a Kát'ou si byly velice blízké. V případě že ani jedna z nich nebyla v družině, Lend'a plnění činů přihlížela a splnila si je až spolu s kamarádkami. Lend'a měla zároveň tendenci zpočátku zlehčovat úsilí mladších spolužáků slovy „*to ty nezvládneš, na to ty seš moc malá*“, což se postupně povedlo odbourat úplně.

Kát'a hrála závodně stolní tenis a docházela na výtvarný a sportovní kroužek. Tato desetiletá dívka byla velmi empatická a pomáhala mladším kamarádům. Pro splnění činu s názvem *Hry* mě požádala, zda by mohla vymyslet, co budeme dělat jedno odpoledne v družině. Na toto jsem přistoupila, s Kát'ou jsme domluvily podrobnosti a přípravu předem a jedno odpoledne bylo v její režii. Jejího odpoledního programu se s radostí aktivně účastnili zejména spolužáci z ročníku a pár mladších dívek. Její program sice trval přibližně 20 minut, ale to pro splnění podmínky třetího korálku stačilo a myslím, že to byl na její věk velmi dobrý výkon.

Jarda byl desetiletý zvědavý žák páté třídy. Docházel na výtvarný kroužek a sportovním aktivitám se většinou vyhýbal. Proto v modrém světle krásy získal jen čtrnáct korálků a říkal, že mu to stačí. Byl mimořádně přesný, pokud šlo o kresby zemědělských strojů a přírody. Zkoumal procesy v přírodě a spolu s mladším bratrem Danem pomáhali babičce s domácími pracemi. Jardovým velkým vzorem byl jeho otec, se kterým na výletech do okolí bydliště zkoumali krásy přírody. Jarďa se zajímal o historii a zejména o období druhé světové války. Několik let jezdil na letní tábory místního Sokola a později se těšil na „trampskou výpravu“ s otcem. Jarďa a Anetka získali nejvyšší počty bodů ve světlech pravdy a síly. Oba zde získali celkem 37 bodů.

Anetka byla zvědavá a přemýšlivá dívka, která ráda četla. Její největší vášní byli koně a těmito zvířaty byla doslova okouzlená. Anetka docházela na výtvarný a sportovní kroužek a dříve trénovala i volejbal. Stejně jako Alenku ji nadchnul čin *Pravidelné cvičení* a podobně jako Kát'a mě po jednom společném cvičení oslovila a ptala se, jestli znám nějaké další jogínské pozice. S Anetkou jsme se domluvily, že bude moci druhý den

ostatním předcvičovat takové cviky, jaké zná ona. Nejprve byla z naší domluvy nadšená. S tím, jak se blížil čas cvičení, se začala obávat, aby se jí ostatní spolužáci neposmívali. Anetku jsem uklidnila s tím, že v takovém případě zasáhnu, protože by se mi samotné něco takového nelíbilo. Ten den s ní cvičilo dalších devět žáků a ona před každým cvikem vysvětlila jeho název, párkrát i zavtipkovala a ostatní se nejen smáli jejím vtipům, ale pozorně poslouchali její instrukce. Po skončení cvičení se mi svěřila, že neví, jestli se ostatním její předcvičování líbilo. Požádala jsem tedy cvičící, aby zavřeli oči, natáhli před sebe ruku a ukázali tolik prstů, jakou by Anetce dali známku. Všichni zvedli jeden palec vzhůru a Anetka v tu chvíli „o kousek povyrostla“.

Olda byl v době trvání programu už jedenáctiletý chlapec a premiant třídy. Pravidelně trénoval volejbal, rád hrál vybíjenou a dříve chodil na sportovní kroužek. Zajímal se především o činy světla krásy a nejméně o činy ze světla pravdy. Olda měl mladší sestru Monču a stejně jako ona, měl i Olda v kolektivu a zejména mezi žáky svého ročníku velice dobré postavení.

4.5. Metody evaluace programu

Cílem evaluace bylo zjistit míru naplnění cílů woodcrafterského programu ve ŠD, za účelem jeho zdokonalení pro další období. Vnímání programu záviselo na mnoha proměnných. Jinak jej vnímali žáci, jinak žákyně a jinak já jako pedagog-pozorovatel. Zaměřila jsem se na to, jak vnímají žáci jednotlivé části programu a jaké vůči němu zaujímají postoje.

Formulace evaluačních otázek:

- ~ Jaké problémy se objevily při implementaci programu?
- ~ Jaké strategie se osvědčily?
- ~ Do jaké míry se žáci dobrovolně zapojovali do programu?

Vymezení základní množiny

V průběhu celého programu jsem pravidelně prováděla rozsáhlou a podrobnou evaluaci. Mezi účastníky řadím každého žáka, který pravidelně navštěvoval školní družinu.

Evaluace sestávala z kombinace jednotlivých metod a postupů kvalitativně orientovaného výzkumu. Evaluaci jsem prováděla formou pozorování zaznamenávaného v reflektivním deníku a také formou polostrukturovaného rozhovoru s jednotlivými žáky. Některá data jsem zaznamenávala do předem připraveného archu. Reflektivní deník jsem vedla po celou dobu trvání programu a v jeho průběhu jsem reagovala na určité podněty otázkami směrem k žákům. Na konci programu jsem požádala zákonné zástupce žáků o anonymní písemnou zpětnou vazbu.

Metody sběru dat

- ~ Reflektivní (pozorovatelský) deník,
- ~ polostrukturovaný rozhovor s žáky,
- ~ písemná zpětná vazba od rodičů.

Reflektivní deník

Po celou dobu programu jsem vedla pozorovatelský deník, na základě kterého vyhodnocuji některé oblasti. Samotnému zápisu do deníku předcházelo pozorování skupiny, naslouchání konverzacím mezi žáky a interakce žáků se mnou. Pozorování je *nejpřirozenější a málo nákladná diagnostická metoda*, k jejímž výhodám patří *přímé sledování reálných jevů*. Nevýhodou pozorování může být *ovlivnění průběhu pozorovaných jevů účastí pozorovatele*, nebo také *nižší objektivita...* (Skutil a kol., 2011). V tomto případě se jednalo o pozorování přímé, zjevné, dlouhodobé a částečně strukturované. Součástí deníku byl také pozorovací arch, do kterého jsem zaznamenávala případy, v nichž žáci využili principu dobrovolnosti k plnění některých činů, nebo naopak reakce, kdy bylo zjevné, že je pro ně představený čin velmi atraktivní. Žáky jsem znala především z předchozího školního roku, což bylo jednou z výhod a zároveň nevýhod. Výhodné bylo to, že jsem mohla program pro známou skupinu žáků vhodně nastavit a byla jsem do jisté míry schopna odhadnout, jak na něj budou reagovat. Nevýhodou zároveň bylo to, že moje očekávání nemusela být vždy naplněna a to zejména co se týká reakcí dětí a jejich rodičů. S účastníky programu jsem byla

v každodenním kontaktu. Vedení reflektivního deníku bylo časově poměrně náročné a proto je možné, že některé informace nebyly dostatečně podrobně zaznamenány, zejména v případě úplného a přesného znění reakcí žáků, které se odehrály v čase hlavní zájmové činnosti. Deník jako takový mi napomohl lépe pochopit, jak žáci vnímají implementovaný program, které jeho části mohou být problematické a které strategie se naopak osvědčují.

Polostrukturovaný rozhovor

Další metodou evaluace byl rozhovor se žáky, kdy jsem se jich průběžně dotazovala na předem připravené otázky a postupně kladla také otázky doplňující, jež vyplynuly z rozhovoru. Toto probíhalo na sněmeh jako skupinový rozhovor a také průběžně individuálně, s jednotlivými žáky. *Celý průběh rozhovoru a jeho výsledky závisí na vzájemném, interpersonálním vztahu výzkumného pracovníka a respondenta* (Čábalová, 2011) a pro jeho realizaci je nutné respektovat několik základních pravidel: zvolit vhodnou situaci, nejlépe začínat nejobecnějšími otázkami, nepodcenit působení psychologických faktorů a vytvořit vhodné podmínky pro navázání kontaktu s respondentem (srov. s Chráska, 2007). Získaná data jsem zaznamenávala písemně a později interpretovala ve vztahu ke stanoveným cílům programu.

Písemná zpětná vazba od rodičů

Po ukončení programu jsem požádala rodiče žáků o písemnou zpětnou vazbu k programu. Zjišťovala jsem, co o programu ve školní družině vědí a hledala opakující se motiv. Zpětná vazba od rodičů měla jednoduchou podobu, sestávala pouze z jedné cílené otázky a přesto se zpětnou vazbu nepodařilo získat od všech rodičů.

4.6. Prezentace výsledků

Žáci se ochotně zapojovali do nabízených výzev. U některých činů se nejprve zapojilo jen několik účastníků a jejich samotné zapojení a případné okamžité splnění pak motivovalo i další dívky a chlapce. Celkem byla každému žákovi nabídnuta možnost získat až 168 korálků. Míra zapojení se lišila nejen na základě pohlaví, ale také na základě věku účastníků a na základě jejich dosavadních zkušeností. V průběhu programu jsem kladla důraz na dobrovolnou volbu každého žáka a vytvoření dostatečně motivujícího

prostředí. Nabízené činy byly rovnoměrně zastoupené. Modré světlo krásy, tedy tělovýchovné výzvy a přírodovědně orientované výzvy zeleného světla pravdy zde byly zastoupeny pokaždé ve čtrnácti bodech programu, žluté světlo bylo zastoupeno patnácti činy a světlo lásky-růžové bylo v programu obsaženo celkem třináctkrát.

Problémy při implementaci programu

Během realizace programu se vyskytlo několik problémů s jeho implementací. Hned v samotném úvodu byl žákům představen příběh Stoupání na horu a bylo jim vysvětleno, jak bude program probíhat. Míla projevil silnou antipatii vůči indiánské tematice s odůvodněním „... *to sou všude indiáni, já už nechci být indián.*“ oproti tomu projevila například Anetka nadšená a vzpomínala na školní rok, kdy byla ve druhé třídě a tehdejší vychovatelka žákům připravila tematickou celoroční hru „Dostihy“, ve které sbírali podkovy a na konci roku obdrželi věcnou odměnu za jejich snažení. Žákům byla přiblížena myšlenka sněmů a význam udílených korálků, načež Míla okamžitě reagoval, že žádné korálky sbírat nechce. V reakci na toto byl žákům vysvětlen pojem princip dobrovolnosti a také bylo všem vysvětleno, že mimo samotné plnění úkolu existují i jiné možnosti, jak každý po svém, ale společně můžeme v rámci družiny fungovat. Uvedla jsem, že mám zájem na tom, abychom se společně v družině měli dobře. Žáky jsem seznámila s tím, jak bude aktualizovaná nástěnka s činy a kde ji v průběhu následujícího období naleznou. Poté jsme se přesunuli na školní zahradu a představila jsem žákům první činy. Žáci přivítali možnost změřit své síly během plnění činů a velmi dobře spolupracovali při samotném plnění.

Po několika dnech trvání programu jsem vedla rozhovor s žáky a zjistila, že si již někteří nejsou jisti tím, kolik činů, nebo jejich úrovní splnili. Během tohoto se objevovaly jisté spory mezi účastníky pramenící ze zdánlivé neorganizovanosti záznamů, které jsem zpočátku vedla sama. Žáci si totiž nebyli jisti tím, zda jejich spolužák říká pravdu, když tvrdí, že ten, či onen čin již splnil. Z tohoto rozhovoru vzešel návrh na založení deníku pro každého žáka a u žáků byla podněcována snaha o čestný přístup poctivým vedením deníku. Toto se zpočátku jevilo jako efektivní rozhodnutí, než nastal den sněmu, kdy si bylo pouze několik žáků schopno vybavit podrobnosti k plnění některých činů. Proto jsem vyzvala žáky k tomu, aby si do deníku uváděli i okolnosti plnění činů.

Vybrané činy jsem se snažila volit tak, aby co nejlépe vyhovovaly oběma pohlavím a na základě zkušenosti z předešlého školního roku jsem zařadila například i práci se sekerou a pilou. S tímto druhem práce se většina žáků již seznámila v rámci činnosti školní družiny v předešlém školním roce. Narazila jsem ovšem na problém u žákyň prvního ročníku, které se o plnění tohoto činu zpočátku vůbec nezajímaly. Zavedla jsem diskuzi na téma, k čemu nám taková zručnost může být dobrá a jednu z dívek motivovaly k pokusu o splnění, další tři využily principu dobrovolnosti. Naopak chlapci z celé družiny se vzájemně motivovali a podporovali při dosahování jednotlivých úrovní tohoto činu.

Druhý měsíc trvání programu byl žákům představen čin pravidelné cvičení, který postupně odmítla plnit většina účastníků programu pro jeho dlouhodobost. Takto usuzuji z komentářů chlapců: „*To já cvičit nemůžu, protože to v sobotu nestihnou, to s Tomem jezdíme na kole...*“ (Ondra), nebo „*...nejdu cvičit, už jsem cvičil včera a nestihnul sem si dostavět tu vejtrasku a pak už nebyly kostky...*“ (Jarda), jiný chlapec zase zmínil, že ho „*rozcvičky nebavěj*“ (Dan) a dotazoval se proč je nutné pro získání korálku cvičit každý den. Tento čin zpočátku plnilo šestnáct žáků, z nichž se postupně odpojovaly dvou až tříčlenné skupinky. Někteří se k činu opět vrátili, když viděli, že dvě ze žákyň byly při plnění činu vytrvalé.

U listopadového činu čtení se prudce ohradili dva žáci první třídy: „*...jenže já neumím číst, tak to nemůžu udělat a to je pěkně blbý, já chci taky korálek...*“ (Pěť'a) druhý souhlasně pokyvoval hlavou a dodal: „*to pak nemůžu vybrát, protože to neumím přečíst!*“ (Dan). Připomněla jsem tedy, že pro splnění jedné úrovně stačí knihu, nebo příběh přečíst a proto v tomto případě mohou nyní získat minimálně jeden korálek. Připomněla jsem žákům, že jeden příběh od E. T. Setona jsme si již představili a že v naší školní knihovně naleznou knihy s příběhy všech zmiňovaných autorů. Knihy si mohli zapůjčit také domů a požádat některou blízkou osobu o pomoc s plněním tohoto činu. Hned v tomto týdnu jsem v dopoledním čase, kdy jsem v družině měla jen žáky prvních dvou ročníků, zařadila četbu Ferdý Mravence od Ondřeje Sekory, aby mladší žáci měli určitý náskok. Zvolila jsem jeden z příběhů a zařadila v tomto čase strukturované drama jako metodu pro účinnější zapamatování příběhu. Přestože jsem toto zvolila na podporu plnění výzvy dvěma chlapci z první třídy, tito na aktivitě neparticipovali. Další týden jsem volila podobný dopolední program s tím, že jsem žákům poskytla větší prostor pro spontánní hru dle vlastního výběru hned po skončení vyučování, aby měli větší prostor pro odpočinek a zejména pro to, aby se následně zapojili i tito dva chlapci. Tohoto cíle se mi v tomto případě

nepovedlo dosáhnout a chlapci i nadále odmítali plnit tento čin. Chlapci pravděpodobně negativně reagovali na název činu *čtení*, jenž jim utkvěl v paměti. Toto mi poskytlo zpětnou vazbu a při představování dalších činů jsem zmiňovala názvy činů s vyšší opatrností, z toho důvodu, aby žákům neevokovaly názvy předmětů dopolední výuky.

Mimo činy byly součástí programu také sněmy, při kterých jsem svolala všechny žáky ke zhodnocení uplynulého období a k udílení korálek za splněné činy. Zde byl zpočátku problém zejména se soustředěním žáků, kteří měli zejména při prvním sněmu tendenci opouštět kruh a ztráceli pozornost, když měli věnovat pozornost ostatním. Toto příkládám tomu, že se sněm odehrával u ohniště na školní zahradě, kde se žáci snadno nechali rozptýlit kolemjdoucími obyvateli obce a několika automobily, které v době sněmu projížděly kolem a narušovali tak slavnostní atmosféru. Na prvním sněmu jsme uvedli činy, které mohli žáci plnit v uplynulém období. Vyzvala jsem žáky, aby o korálky požádali před sněmem a pokládala jsem jim doplňující otázky, abych zjistila, jak vnímali plnění jednotlivých činů. Při prvním sněmu jsem vyzvala jednoho po druhém a celý proces se tak protáhnul na delší čas, než jsem původně předpokládala. Prvního sněmu se účastnilo celkem čtrnáct žáků, tedy dvě třetiny z celkového počtu a proto bylo nutné zajistit další možnost udílení korálek nepřítomným žákům, aby byly dodrženy podmínky rovného přístupu ke všem zúčastněným.

Jednou z nejproblematictější částí programu byly právě sněmy a samotné žádosti o udělení korálek. Při těchto setkáních bylo cílem rozvíjet především komunikativní kompetence, kompetence k řešení problémů a posilovat schopnost sebereflexe a s tím související rozvíjení kompetence k učení. Sněm jsem pokaždé moderovala osobně a vyzývala jsem každého jednotlivého žáka ke slovnímu obhájení své žádosti o korálky. K tomu pomáhaly otázky, které žáci před spolužáky zodpovídali, například:

- ~ Jaké činy se ti povedlo splnit?
- ~ Jak probíhalo plnění činu ...?
- ~ Který čin byl pro tebe nejobtížnější?
- ~ Jaký čin byl pro tebe nejsnazší?
- ~ Jaký čin si přeješ do budoucna splnit?
- ~ Co nového jsi vyzkoušel/a?

Zpočátku žáci svým vrstevníkům vstupovali do řeči aniž by byli vyzváni a často jsem musela připomínat pravidlo zvednuté ruky. Pro účely dalších setkání jsem připravila jiný scénář sněmu, kdy jsme udělovali postupně korálky modrého, zeleného, žlutého a pak růžového světla a sněm náležitě hlasoval, zda žadateli poctu ve formě korálku přizná. Tímto se podařilo pozornost žáků udržet déle, avšak důležitou roli zde také sehrálo prostředí klidnější, ve kterém se druhý sněm odehrával.

Osvědčené strategie

Výše popisuji, že se vyskytly potíže s pozorností žáků při prvním sněmu, který se konal na školní zahradě. Druhý sněm se již konal v zatemněné třídě, kde se žáci usadili kolem „umělého“ ohniště. Osvědčila se především společná příprava na sněm, do které se zapojili všichni účastníci a postupně se tak zklidnili a naladili na slavnostní okamžik. Průběh druhého (později i dalších) sněmu byl méně problematický, přestože se jej účastnilo více žáků. Toto zmiňuji zejména pro to, že jsem při prvním sněmu podcenila význam woodcrafterské zásady *Malebnost ve všem*. Tato zásada má prostupovat celou woodcrafterskou činností a během sněmu má být obzvláště patrná, protože se jedná o slavnostní chvíli.

Na sněmech se ukázalo **sdílení** zážitků a zkušeností s ostatními jako významný motivační faktor zejména pro ty žáky, kteří sbírali odvalu k plnění některých činů. Usuzuji tak na základě toho, že někteří žáci po sněmu poprvé, nebo znovu zkusili splnit některý z činů, který pro ně nebyl do té doby dostatečně atraktivní. Na konci sněmu i během něj si žáci postupně počítali vlastní korálky a zjišťovali, kolik jich mají ostatní. Jako významná se mi tedy jeví nejen motivace systémem udílení korálků ale také motivace skrze sdílení.

Po prvním sněmu měli žáci, kteří nebyli přítomni na prvním sněmu obavy o to, aby o **přiznání korálků** nepřišli kvůli tomu, že v den sněmu nebyli přítomni a od mého příchodu vyjadřovali obavy „...a vy jste to v pátek rozdávala ty korálky? A já je ale nedostala...“ (Týna), nebo „...to sou ty korálky, co budem dostávat? Mart'a říkala, že je dostanu taky až přijdu.“ (Ondra). Později přišli i další žáci a žákyně a to už na nástěnce visela zpráva, kterou jsme nachystali se žáky první a druhé třídy, která oznamovala datum a čas doplňujícího sněmu. Samotné dotazování žáků potvrdilo jejich zájem o motivační systém a dodatečně uspořádaný sněm pro nepřítomné žáky zajistil, že motivace systémem korálků nebude u nich v příštím období oslabena.

Především dívky se v počátcích realizace programu zajímaly o to, zda po splnění činů obdrží stejné korálky, jaké nosívám já. Zajímaly se také, zda jsem sama absolvovala plnění činů. Zde sehrával zřejmou roli **osobní příklad** mě, jako pedagoga a proto jsem této situace využila ve prospěch programu. Žákům jsem vysvětlila, že já sama se snažím učit se novým věcem a získávat nové zkušenosti. Vysvětlila jsem jim, že bych si ráda plnila některé činy s nimi a že jsem sama zvědavá, jak mi to půjde. V průběhu programu pak žáci porovnávali vlastní výkony s vrstevníky, s dalšími spolužáky a také s mými výsledky a byli polichoceni kdykoliv zjistili, že jsou v některých výzvěch úspěšnější, než já.

Žáci se během programu zajímali o to, kolik z nich obdrží korálek po splnění jednotlivých činů. Evča uvažovala nahlas: „...*to když doma uvařim polívku a napíšou mi to jako první, tak tenhle čin dostanu jáž*“, nebo například při plnění činu *Běh na 50m* se Olda přišel zeptat „*kdo vybralž*“. Usuzuji tak také na základě prvotních obav Lenky: „...*jenže Olda bodí dál než já...*“, z Hančiných slov: „*Mě to bážení nejde, že jo. To pak vybrajou celý kluci.*“, kdy naráželi na zvyklost, že odměnu obdrží vítězové závodu, nebo soutěže. Slova jako je výhra, nebo vyhrát se nejčastěji objevovala při plnění činů modrého světla krásy a připomínala jsem tedy, že činy můžou splnit **všichni** z naší družiny, nebo také nikdo. Žáci vnímali pozitivně, že záleží na tom, jak se jim osobně bude dařit při plnění podmínek a to zejména Anetka, Jarda, Pát'a - ti, kteří v tělovýchovné oblasti nevynikali.

Ve většině případů se osvědčilo, že plnění činů **nebylo** pro žáky **povinné** a měli tak například možnost nejprve sledovat, jak se daří spolužákům, kteří se pro plnění rozhodli bezprostředně po jeho uvedení. Tím mohli lépe odhadnout své schopnosti a lépe se rozhodnout a často nechat se strhnout vlivem ostatních účastníků. Míla, který v úvodu programu odmítal motivační systém korálků a ideál indiána, se postupně nechal strhnout zapojením spolužáků a do programu se nakonec také naplno zapojil.

Důležitým krokem při přípravě programu byl vhodný výběr činů, který byl sestaven tak, aby zohledňoval dosavadní zkušenosti skupiny žáků docházejících do předmětné ŠD. To se odrazilo v postupném naplněním požadavku seberealizace, kdy každý z účastníků zažil úspěch v podobě dobrovolného splnění výzev.

Dobrovolnost zapojení žáků

Činy plněné všemi, bez PD	
Modré světlo	3
Zelené světlo	6
Žluté světlo	8
Růžové světlo	7

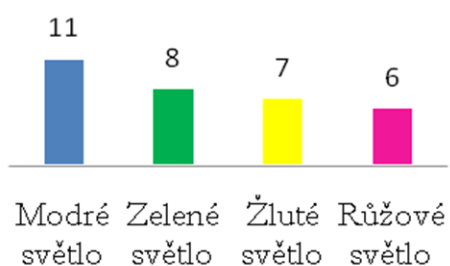
Tabulka 4: Počet činů v každém světle, solněno všemi účastníky

U dvanácti dalších činů využil principu dobrovolnosti pokaždé pouze jeden žák a v případě dalších deseti činů využili principu dobrovolnosti žáci dva. Z toho vyplývá, že se podmínky čtyřiceti šesti činů pokusilo vždy splnit alespoň devatenáct žáků.

Mezi třiceti dvěma činy, u nichž žák, nebo žáci využili principu dobrovolnosti se nejčastěji objevovaly činy modrého světla.

Předpokládala jsem, že se žáci budou nejčastěji dobrovolně zapojovat právě

Využívání PD podle zaměření činu

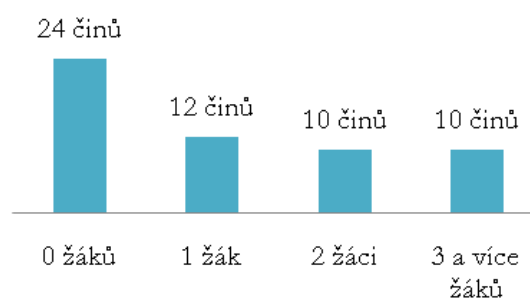

Graf 2: Počty činů dle četnosti využití PD

Nejvíce se žákům dařilo plnit podmínky žlutého světla síly, tedy plnit podmínky výtvarných a rukodělných výzev. Principu dobrovolnosti nejčastěji využil Pét'a, žák první třídy a to u deseti různých výzev. V žádném případě nevyužily principu dobrovolnosti dvě dívky, Monča z prvního ročníku a Hanka z pátého ročníku. Dívky častěji odmítaly výzvy

Žákům bylo nabídnuto celkem padesát šest různých činů. Tyto činy byly různých zaměření a také měly různé úrovně požadavků pro splnění. Ze zaznamenaných dat vyplývá, že se každý žák pokusil o zvládnutí minimálně dvaceti čtyř různých činů.

Využití principu dobrovolnosti

Graf 1: Využití PD podle zaměření činu

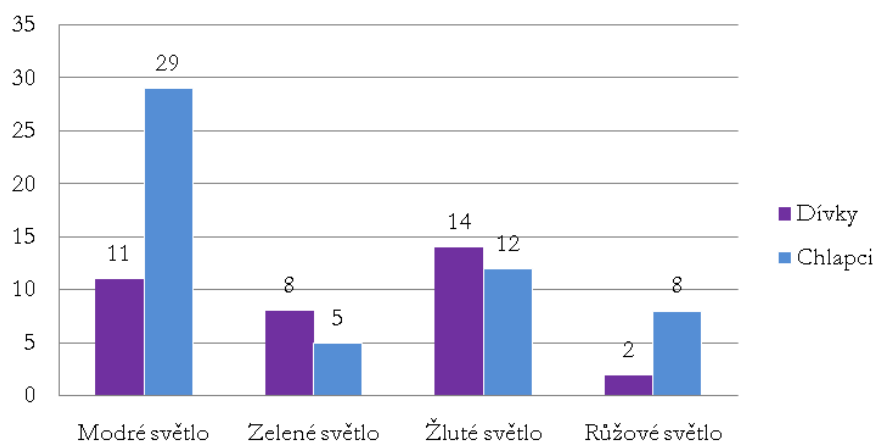
do tělovýchovných aktivit spojených s modrým světlem krásy, ale zde se zapojovali v poměru k ostatním činům nejméně a splnili zde také nejméně podmínek pro získání korálků. Naopak nejnižší počet využití principu dobrovolnosti zaznamenávám u činů růžového světla lásky, kde bylo zaznamenáno využití principu dobrovolnosti za celý program pouze u šesti činů, ale přesto zde žáci nesplnili nejvíce podmínek k získání nejvyššího počtu korálků.

žlutého světla síly a chlapci modrého světla krásy. Nejvíce ze všech, tedy 135 korálků získala Kát'a, žákyně páté třídy, mezi chlapci pak Tom, který získal 126 korálků. Míra zapojení žáků bezprostředně po představení činu se často lišila.

Žáci byli z některých výzev doslova nadšení a bezhlavě se pouštěli do jejich plnění, přicházeli s návrhy, jak by mohli při činnosti asistovat a s náměty, co dalšího bychom mohli vyzkoušet. Žáci s nejvyšší úspěšností plnili výzvy žlutého světla. Mezi samotnými činy se nejvíce korálků udílelo za činy *Kreslení*, *Malba*, *Skládání z papíru* a *Keramika*. Přes dlouhodobost plnění činu *Dochvilnost* se i zde objevily nejvyšší počty udělených korálků v růžovém světle lásky. Žáci projevili vysoký zájem a byli také úspěšní při plnění těchto činů zeleného světla pravdy: *Příroda - listnaté stromy*, *Příroda - jehličnaté stromy* a *Příroda - kresby*.

Zajímalo mě, jak budou na program reagovat rodiče žáků. Rodiče (příp. jiné zákonné zástupce) žáků, kteří docházeli do ŠD jsem požádala o písemnou zpětnou vazbu. Zajímalo mě, co o programu ve ŠD vědí a požádala jsem je tedy v průběhu února o anonymní písemné vyjádření, které vhadzovali do schránky v šatně školy. Celkem jsem ke konci měsíce vyzvedla třináct lístků, maximální počet mohl být patnáct, protože do školní družiny v období trvání programu docházelo několik sourozenců zároveň. Rodiče, nebo jiní zákonní zástupci devětkrát uvedli, že školní družina tráví čas venku mimo školu. Osmkrát uvedli, že se v rámci školní družiny žáci věnují výtvarným činnostem a stejně tak, že hrají pohybové hry v tělocvičně. Čtyřikrát uvedli, že jejich děti sbírají korálky.

Využití principu dobrovolnosti

Graf 3: Porovnání využití PD mezi chlapci a dívkami vzhledem k zaměření činů

4.7.Diskuze

Na základě výše uvedených výsledků evaluace se podařilo zjistit některé zásadní informace o fungování implementovaného programu ve školní družině. V této skupině fungoval navržený program po dobu čtyř měsíců. Objevily se jisté problémy, které se časem podařilo odstranit, jako například nesoustředěnost žáků při prvním sněmu na školní zahradě, nebo problémy při zaznamenávání splněných činů v období před sněmy. Dále se objevily problémy, které se odstranit nepodařilo, jako v případě dvou chlapců z první třídy a činu čtení. U tohoto jsem se dlouho zamýšlela nad tím, zda chlapci skutečně reagovali negativně na název činu, nebo na čin jako takový, který vyžadoval jakousi samostatnou přípravu ke splnění. Do té doby se jim totiž v plnění činů dařilo poměrně dobře.

Zajímavým zjištěním bylo, že chlapci častěji odmítali výzvy modrého světla krásy. Poměr využití principu dobrovolnosti v modrém světle u chlapců byl téměř trojnásobný v poměru k dívkám a to i přesto, že chlapců bylo ve skupině méně. Na základě předchozího sledování skupiny jsem očekávala, že se Jarda nebude do tělovýchovných aktivit zapojovat s takovou chutí jako ostatní, ale podcenila jsem příchod nových žáků do první třídy. Dovednosti nových žáků jsem do té doby neměla dostatečně zmapované.

Dále během realizace programu se hrávaly roli vztahy mezi jednotlivými žáky. Například Míla a Jarda se spolu před plněním činů domlouvali, zda se ten druhý bude účastnit. To samé dělaly i dívky z pátého ročníku. Narážím zde na otázku, kterou by mohlo být přínosné do budoucna zodpovědět. Jistou překážku ovšem sledávám v tom, že vztahy mezi žáky v nižších ročnících základní školy bývají do určité doby poměrně nekonzistentní a tak by jakási sociometrická rešerše pro účely programu školní družiny mohla být limitována právě věkem části účastníků.

Na základě prezentovaných výsledků vyhodnocuji woodcrafterský program jako vhodný nástroj pro práci ve školní družině, protože nabízí jednotné a dlouhodobé řešení všech stěžejních úkolů zájmového vzdělávání. Z vlastní zkušenosti vnímám jako velice důležité, aby byla práce vychovatelky systematická, protože to přispívá k navození a udržení příznivého klimatu skupiny svěřených žáků.

5. Závěr

Po dobu několika měsíců jsem realizovala, pozorovala a vyhodnocovala, jakým způsobem funguje metodika woodcraftu ve školní družině. Zajímalo mě, jak budou žáci ve formálním prostředí reagovat na hlavní strategie a nástroje tohoto výchovného hnutí, které z nich se osvědčí a které nikoliv. Zkoumala jsem také problémy, které se vyskytly při samotné realizaci programu. K některým problémům se v průběhu trvání programu podařilo nalézt účinná řešení, některé se nepodařilo odstranit vůbec.

Na základě informací uvedených v teoretické části této bakalářské práce si dovoluji tvrdit, že zasazení metodiky woodcraftu do prostředí školní družiny může být vhodným prostředkem k dosažení cílů zájmového vzdělávání. Skrze jednotlivé strategie a použité hlavní nástroje woodcraftu se postupně dařilo naplňovat cíle zájmového vzdělávání ve školní družině, tak jak jsou uvedené ve školním vzdělávacím programu školní družiny. Woodcraft se zároveň osvědčil jako vysoce kompatibilní s důležitými segmenty zájmového vzdělávání. Nejen, že cíle obojího jsou totožné, ale woodcraft je zároveň nastavený tak, aby vyhověl požadavkům, díky kterým má být výchova ve školní družině účinnou.

Mezi požadavky pro činnosti ve školní družině uvádím v teoretické části tyto: *dobrovolnost, požadavek aktivity, požadavek seberealizace, požadavek odpočinkového a rekreačního zaměření, požadavek pestrosti a přitažlivosti, požadavek na jednotu a specifickou výchovy a vzdělávání mimo vyučování*. Dobrovolné zapojení žáků je rozpracováno ve výsledcích evaluace a díky vhodnému nastavení korálkových činů je téměř samozřejmou součástí woodcraftu. To potvrzuje například to, že většina žáků aktivně zkusila splnit alespoň čtyřicet osm nabídnutých činů a každý ze žáků se účastnil alespoň dvakrát sněmu, kde probíhalo i zhodnocení uplynulého období. Aktivita byla dále u žáků podporována skrze motivaci k vytvoření akčních skupinek, ve kterých později znovu plnili činy, jež se jim nepodařilo napoprvé zvládnout. Woodcrafterský motivační systém orlích per, nebo v našem případě koráleků je znázorněním námětů k seberealizaci a i pro svou dobrovolnost neztrácí na atraktivitě, ani svůj rekreační charakter.

Woodcraft poskytuje vychovateli pestrou nabídku různorodých námětů na činnosti ve školní družině a umožňuje každému jednotlivci se profilovat podle vlastních možností, zájmů a potřeb. Tato metodika zahrnuje vše, co by se mělo ve školní družině odehrávat, tedy výchovu, vzdělávání, rekreační, sportovní a zájmové činnosti. Woodcraft jako takový

představuje citlivé pedagogické ovlivňování volného času a dává každému jedinci možnost k jeho účelnému využívání formou nabídky různých zájmových aktivit. Toto vše má za cíl seberealizaci svěřených žáků, uspokojení a kompenzaci k dopolednímu vyučování. Právě takto jsou pokládány základy kompetencím k trávení volného času.

V prostředí školní dužiny, kde sehrává důležitou roli i osobní příklad vychovatelky je úkolem každého vychovatele průběžné sebevzdělávání a rozvíjení své vlastní osobnosti. V tomto trvám na další z předností woodcraftu, jež je uceleným programem pro účastníky od 4 do 94 let a sám vychovatel tedy může realizovat svůj osobní rozvoj skrze lesní moudrost a stát se tak kongruentním vzorem svěřeným žákům. Zároveň jsem si vyzkoušela se žáky některé činy plnit a míra motivace žáků k plnění činů v takových případech silně vzrůstala.

Filozofie woodcraftu je mi velice blízká hned z několika důvodů. Předně pro to, že woodcrafteri mezi sebou nesoutěží, mohou činy plnit dobrovolně a na základě vlastní volby. Dalším důvodem je pobyt v přírodě a v souladu s ní. Je až neuvěřitelné, jak primitivně a přesto krásně je i v dnešní době možné žít. Velice oceňuji myšlenku harmonického a všestranného rozvoje už od útlého věku a nabídku výzev pro všechny věkové kategorie, které motivují člověka k „překročení vlastního stínu“. V létě roku 2014 jsem byla svědkem toho, že čeští woodcrafteri skutečně dodržují to, co je teorií popsáno a velmi dobře funguje v praxi. Samotná postava asi třicetiletého náčelníka, který nebyl mezi táborníky zdaleka nejstarší a přesto se honosí touto významnou hodností jediné potvrzuje pravdivé woodcrafterské motto „*činy mluví blasitěji než slova*“.

6. Použité zdroje

Autoevaluace: výběr příspěvků : metodický portál www.rvp.cz. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007, 108 s. ISBN 978-80-87000-16-8.

BALKOVÁ, Krista. *Náměty pro školní družinu: deset projektů s konkrétními činnostmi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-802-9.

BELZ, Horst a Marco SIEGRIST. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení: východiska, metody, cvičení a hry*. Vyd. 2. Překlad Dana Lisá. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-930-9.

ČÁBALOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2993-0.

ČINČERA, Jan. *Práce s hrou: pro profesionály*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1974-0.

GAVORA, Peter. *Výzkumné metody v pedagogice: příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1996. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-15-X.

GULOVÁ, Lenka a Radim ŠÍP (eds.). *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4368-4.

HÁJEK, Bedřich a Jiřina PÁVKOVÁ. *Školní družina*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, 151 s. ISBN 978-80-7367-900-2.

HÁJEK, Bedřich. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 125 s. ISBN 978-80-7367-233-1.

HOLEYŠOVSKÁ, Anna. *Rok ve školní družině*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, 166 s. ISBN 978-80-7367-341-3.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 265 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.

CHRÁSKA, Miroslav. *Základy výzkumu v pedagogice*. 2. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998. ISBN 80-7067-798-8.

LUNEROVÁ, Kamila, Alice LEHKÁ, Magda KUPKOVÁ a Marie NEDVĚDOVÁ. *Korálkové činy pro skřítky*. 1. vydání. Praha: Liga lesní moudrosti, 2014, 119 stran. ISBN 978-80-904567-7-8.

LUNEROVÁ, Kamila, Josef PORSCHE, Martin ČAPEK, Vlastimil KUBÁT a Pavel SPÁLENÝ. *Jak pracovat s knihou Svítek březové kůry: výchova podle woodcraftu*. Praha: Liga lesní moudrosti, 2014, 43 stran. ISBN 978-80-904567-5-4.

MACEK, Jiří (ed.) a Petr VILHELM (ed.). *Svítek březové kůry*. 2., nově zpracované, upr. vyd. Praha: Liga lesní moudrosti, 2003, 150 s. ISBN 80-900223-3-2.

MACEK, Jiří, Kamila LUNEROVÁ a Jan BEJČEK. *Orlí pera a mistrovství pro malé zálesáky a woodcraftery: náměty pro woodcrafterskou činnost v přírodě i v klubovně*. 1. vydání. Praha: Liga lesní moudrosti - The Woodcraft League, 2012, 83 stran. ISBN 978-80-904567-2-3.

MACEK, Milan. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*. Vyd. 1. V Praze: NIDM, 2007, 98 s. ISBN 978-80-86784-41-0.

NEUMAN, Jan. *Osobnostní rozvoj prostřednictvím učení a výchovy v přírodě*. UK FTVS Praha. Praha: ACORát, 2013. ISSN 1803-0823.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-666-6.

PECHA, Libor. *Woodcraft: lesní moudrost a lesní bratrstvo*. Ilustrace Radek Orel. V Olomouci: Votobia, 1999. ISBN 80-7198-353-5.

PORSCH, Josef, Kamila LUNEROVÁ, Vlastimil KUBÁT, Josef SOKOL, Vladimír LEVÍNSKÝ a Petr VILHELM. *Kmenové zřícení*. 1. vydání. Praha: Liga lesní moudrosti - The Woodcraft League, 2011, 143 stran, Les (Liga lesní moudrosti). ISBN 978-80-904567-0-9.

SETON, Ernest Thompson. *Dva divoši: o dobrodružstvích dvou chlapců, kteří žili jako Indiáni, a o tom, co všechno se naučili*. 4. vyd. Praha: Albatros, 1976, 377 s. Klub mladých čtenářů (Albatros).

SETON, Ernest Thompson. *Knihy lesní moudrosti*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1970, 349 s.

SETON, Ernest Thompson. *Stoupání na horu*. Vyd. 1. Havlíčkův Brod: Petrkov, 2013, ISBN 978-80-87595-17-6.

SKALKOVÁ, Jarmila. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983, 204 s. Učebnice pro vysoké školy.

SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

ŠTÍPLOVÁ, Ljuba a Zdeňka KREJČOVÁ. *Knížka na prázdniny*. V Praze: Albatros, 1991. ISBN 80-00-00334-1.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEDOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

Internetové zdroje:

Biography. E. T. Seton institute. [online]. © 2015 [cit. 2015-01-12]. Dostupné z: <http://etsetoninstitute.org/biography/>

E.T.SETON – život Černého vlka. *Trampský magazín*. [online]. 27.10.2014 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: <http://www.trampsky-magazin.cz/blog/etseton-zivot-cerneho-vlka-375.html>

Expertise Indelible Enterprises. *Indelible Enterprises LLC* [online]. [cit. 2015-05-02]. Dostupné z: <http://www.indelibleenterprise.com/expertise.html>

Liga lesní moudrosti: Životopis. *Liga lesní moudrosti* [online]. [cit. 2014-12-05]. Dostupné z: http://www.woodcraft.cz/index.php?right=seton_seton&lan=cs

Metodický pokyn k postavení, organizaci a činnosti školních družin. *MŠMT ČR*. [online]. 10.6.2002 [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/metodicky-pokyn-k-postaveni-organizaci-a-cinnosti-skolnich-druzin>

Školní družiny. *MŠMT ČR*. [online]. 2015 [cit. 2015-10-16]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/skolni-druziny>

Školský zákon, MŠMT ČR. *MŠMT ČR*. [online]. © 2013-2015 [cit. 2015-02-21]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/skolsky-zakon>

7. Přílohy

Příloha č. 1: Povídka E. T. Setona, Stoupání na horu

Příloha č. 2: Devět hlavních zásad woodcraftu

Příloha č. 3: Seznam koráلكových činů a podmínky plnění

Příloha č. 4: Fotodokumentace programu

Příloha č. 5: Tabulka pro záznam činů

Příloha č. 1: Povídka E. T. Setona, Stoupání na horu

Daleko na vyprahlém Jihozápadě stojí indiánská vesnice a za ní se tyčí z pouště vysoká hora. Vyšplhat na tuto horu znamenalo velký čin, a tak všichni chlapci ze vsi toužili, aby se o to mohli pokusit. Jednoho dne jim náčelník řekl: „Nu tak, chlapci, dnes se můžete všichni pokusit na tu horu vylézt. Vyjděte hned po snídani a jděte každý tak daleko, jak dokážete. Až budete unaveni, vraťte se, ale každý z vás mi přinese větvíčku z toho místa, kam až došel.“ Vydali se na cestu plni naděje a každý cítil, že jistě dorazí až na vrchol. Ale brzy se loudavě vrátil tlouštík a vztáhl k náčelníkovi ruku, v níž držel kaktusový list. Náčelník se usmál a řekl: „Milý hochu, ty ses vůbec nedostal k úpatí hory; ani jsi nepřešel poušť.“ Později se vrátil druhý chlapec. Přinesl šalvějovou snítku. „Došel jsi na úpatí hory,“ řekl náčelník, „ale vzhůru jsi nešplhal.“ Další hoch měl větvíčku lindy. „Dobře,“ řekl náčelník, „ty ses dostal až k pramenům.“ Později přišel další chlapec s trnitou větvíčkou. Když ji náčelník uviděl, usmál se a řekl: „Ty jsi šplhal vzhůru; dostal ses až k prvnímu kamenitému splazu.“ Odpoledne dorazil hoch s cedrovou snítkou a stařec řekl: „Podal jsi dobrý výkon, dostal ses až do poloviny hory.“ O hodinu později přišel hoch s borovou větvíčkou. Tomu náčelník řekl: „Výborně! Ty jsi vyšplhal až ke třetímu pásmu, měl jsi za sebou tři čtvrtiny výstupu.“ Slunce už stálo nízko, když se vrátil poslední. Byl to vytáhlý krásný chlapec vznešené povahy. Přicházel k náčelníkovi s prázdnými rukama, ale oči mu zářily: „Můj otče,“ řekl, „dostal jsem se tam, kde nebyly žádné stromy – neviděl jsem žádné větvíčky, ale spatřil jsem Zářící Moře.“ Také starcova tvář se rozzářila, když slavnostním hlasem říkal: „Poznal jsem to! Když jsem ti pohlédl do tváře, poznal jsem to. Ty ses dostal až na vrchol. Nepotřebuješ žádnou větvíčku. Je to napsáno v tvých očích, zvoní to v mém hlase. Pociť jsi nadšení, můj hochu, viděl jsi nádheru hory.“

Seton (1970)

Příloha č. 2: Devět hlavních zásad woodcraftu

- I. **HNUTÍ LESNÍ MOUDROSTI** má sloužit ozdravení a osvěžení člověka.
- II. **TÁBOROVÝ ŽIVOT:** Táboření je prostý život omezený na skutečné potřeby a zároveň vyvrcholení pobytu v přírodě. Táboření může být nejen příjemným osvěžením, ale i spásou pro tělo a duše vyčerpané shonem přepracovaného světa.

- III. **SAMOSPRÁVA ZA VEDENÍ DOSPĚLÝCH:** Snad nikde nemá každý člen tolik možností podílet se na společných věcech rodu, kmene i organizace jako ve woodcraftu.
- IV. **KOUZLO TÁBOROVÉHO OHNĚ:** Oheň umožnil obrovský pokrok ve vývoji lidstva. Pro nás je sezení v kruhu kolem táborového ohně silným zážitkem, který spojuje všechny přítomné trvalým svazkem kamarádství a přátelství.
- V. **VÝCHOVNÉ PROSTŘEDKY V DUCHU LESNÍ MOUDROSTI:** Plnění činů rozvíjí všestrannost woodcraftera. Nejedná se zde o učnost, ale o souhrn všech dobrých vlastností – sílu, mrštnost, důvtip, šikovnost... Plnění Mistrovství pak vede k získání důkladných znalostí ve zvoleném oboru. Na rozdíl od zkoušek, které se plní v mnoha jiných organizacích, má woodcrafter možnost vybrat si sám zkoušky, které mu nejlépe vyhovují a v nichž může nejlépe splnit cíle, které si sám stanoví. V tom je obrovská přednost Setonova systému orlích per.
- VI. **POCTY PODLE STANOVENÝCH MĚŘÍTEK:** V našich zkouškách se nikdo nesnaží porazit ostatní, ale každý se snaží povznést sám sebe. Každý, kdo splní stanovený počet poct, může se stát například Sagamorem. Tento stupeň mu není odepřen jen proto, že někdo jiný je silnější než on.
- VII. **OSOBNÍ VYZNAMENÁNÍ ZA OSOBNÍ VÝKONY:** Touha po slávě je nejsilnější motivací u primitivního člověka. Vyspělý člověk by měl mít nějaký vyšší princip. Naše udílení orlích per a titulů není odměnou za vykonané činy, ale jejich uznáním. Člověk nachází ve svých činech vnitřní uspokojení, ale potřebuje i spravedlivé uznání. Podstatou získávání a „hromadění“ poct není tedy ozdobení šerpy hezkými malými pery, ale další získávání a rozšiřování znalostí každého woodcraftera. Setonova povídka Stoupání na horu nejlépe vyjadřuje smysl této zásady.
- VIII. **IDEÁLNÍ HRDINA:** Naše činnost je často inspirována Indiány nebo jinými přírodními národy. Není to proto, že bychom chtěli utéct od skutečnosti života v civilizaci, ale proto, že čistý, mužný a statečný vzor Indiána je dobrou inspirací pro naši činnost a pomáhá nám naplnit poslední z devíti zásad.
- IX. **MALEBNOST VE VŠEM:** To je velmi důležitá zásada. Malebnost působí na podvědomé složky osobnosti a rozvíjí citové vnímání světa. Proto využíváme všemožně kouzla titulů, pestrých šerp, krásných obřadů, kmenových zvyků, tanců a písní.

Příloha č. 3: Seznam koráلكových činů a podmínky plnění

- 1) **Atletika - skok do dálky z místa:** * dívky 80 cm, chlapci 90 cm, ** dívky 110 cm, chlapci 120 cm, *** dívky 140 cm, chlapci 150 cm
- 2) **Atletika - skok do dálky s rozběhem:** * trefí se na odraz, neskáče snožmo, při doskoku se neopírá o ruce, ** dívky 200 cm, chlapci 230 cm, *** dívky 280 cm, chlapci 300 cm
- 3) **Tělocvik na stromě:** * vylézt a slézt, * 3 minuty „na brtníka“, * svis na větvi 1 minutu
- 4) **Lesní atletika - překážkový běh:** * bezpečný běh lesem, alespoň 100 m, členitý terén s jednoduchými překážkami (příkop, kláda, ...), ** účast v závodě v lesním běhu, *** účast v závodě „finské stezky“
- 5) **Atletika - běh na 50 m:** * uběhnu 50 m, ** 50 m - dívky 11,5 s, chlapci 10,5 s, *** 50 m - dívky 10,5 s, chlapci 9,5 s
- 6) **Lesní atletika - Setonův běh:** za minutu: * 5 předmětů, ** 6 předmětů, *** 7 předmětů
- 7) **Hod míčkem do dálky:** * dívky 8 m, chlapci 10 m, ** dívky 14 m, chlapci 18 m, *** dívky 20 m, chlapci 24 m
- 8) **Příroda - ptáci:** určím v přírodě (v parku, na zahradě) * 4 druhy, ** 8 druhů, *** 12 druhů našich ptáků
- 9) **Příroda - houby:** poznat * 2 druhy hub, ** 4 druhy hub, 1 z nich jedovatá, *** 6 druhů hub, 2 jedovaté, nebo nejedlé
- 10) **Příroda - listnaté stromy:** v přírodě určím * 3 listnaté stromy, ** 6 listnatých stromů, *** 9 listnatých stromů
- 11) **Keramika:** vyrobím z hlíny malé předměty: * 1 předmět, ** 2 předměty, *** 4 předměty (figurka, miska, obrázek, šperk, zápich do květináče)
- 12) **Zatloukání hřebíků:** * zatlouct 3 různě dlouhé hřebíky bez ohnutí, * přitlouct 2 prkýnka k sobě/ke kulatině, * malá bedýnka z prkýnek
- 13) **Práce se sekerou a pilou:** * uříznout polínko z klády, průměr min. 15 cm, * rozštípnout polínko na čtvrtiny, * 5 špičatých kolíků k tee-pee
- 14) **Vázání uzlů:** * klička na botě, nerozváže se ani po hodině chůze, ** svázat dva provazy, při tahu nepovolí, *** celkem 6 různých uzlů
- 15) **Dochvilnost:** kroužek, sraz, trénink, kam chodí pravidelně 1x týdně: včas chodí * 1 měsíc, ** 2 měsíce, *** 3 měsíce

- 16) **Pravidelná činnost:** pravidelně navštěvuje kroužek, sraz, trénink, kam chodí alespoň 1x týdně: *1 kroužek/1 rok, ** 1 kroužek/2 roky, 2 kroužky/1 rok, *** 3 kroužky/1 rok, 1 kroužek/3 roky
- 17) **Hod míčkem na cíl:** kolmý cíl 50x70 cm, vzdálenost 3,5 m: * 5 z 10 pokusů, ** 7 z 10 pokusů, *** 9 z 10 pokusů
- 18) **Míčové hry:** * chytat a házet na 3 m, * driblovat a házet o zeď, * hrát aktivně a pravidelně míčovou hru
- 19) **Pravidelné cvičení:** 10 minut denně * 14 dní v kuse (lze vynechat 1 den), ** 1 měsíc (lze vynechat 2 dny), *** 2 měsíce (lze vynechat 5 dní)
- 20) **Příroda - savci:** * určit 3 druhy našich savců (alespoň 2 v přírodě), ** 6 druhů (min. 4 v přírodě), *** 9 druhů (6 v přírodě)
- 21) **Příroda - jehličnaté stromy:** určit v přírodě * 2 jehličnaté stromy, ** 3 jehličnaté stromy, *** 4 jehličnaté stromy
- 22) **Příroda - kresby:** * 4 obrázky přírody (4 roční období), ** 8 obrázků květin, stromů, nebo živočichů (lze poznat), *** 12 obrázků květin, stromů, nebo živočichů (lze poznat)
- 23) **Počasi:** * vysvětlí co je mlha, mrak, déšť, sníh, led, ** kdy je duha, co je rosa, kroupy, náledí, obleva, vznik rampouchu, *** určit teplotu na teploměru, bod mrazu, kdy je obleva
- 24) **Vyprávění:** skupině 3 osob * 1 příběh, ** 2 různé příběhy, *** 3 různé příběhy (legandy, pověsti, příběhy, pohádky, které zná)
- 25) **Čtení:** * 1 knížka (stačí převyprávět), ** 1 další (přečíst), *** další 2 knížky (celkem 4); autoři: O. Sýkora, O. T. Seton, P. Bezděka, I. Klíma, A. Pourová, J. Foglar, R. Kipling, T. Fombelle
- 26) **Loutkové divadlo:** zahraje skupině min. 3 dětí * 1 pohádku, ** 2 pohádky, *** 3 pohádky
- 27) **Já a moje rodina:** znám * své jméno a příjmení, adresu, svůj věk * jména a věk rodičů i sourozenců, přesné datum svého narození, * jména a adresu babiček a dědečků
- 28) **Vaření:** * ukrojit chleba, namazat, uvařit a ochutit čaj, * čistit zeleninu, škrabat brambory, připravit pomazánku a salát, * sám uvařit polévku pro 4 osoby
- 29) **Koloběh vody:** * znám koloběh vody v přírodě, * vím, odkud je voda z kohoutku, * vím, kam teče špinavá voda z umyvadla

- 30) **Pošta:** * poslat pohled z výletu (nadiktovat adresu, text, nalepit známku a odeslat),
* sám poslat pohled včetně nákupu známky, * zabalit, převázat, odeslat balíček
(může se poradit)
- 31) **Gymnastika:** * kotoul vpřed, * kotoul vzad, * hvězda
- 32) **Síla - šplh na tyči:** vyšplhá * 2,5 m, ** 3,5 m, *** 4,5 m
- 33) **Práce s mapou:** * umí učit světové strany na mapě, * umí chodit podle turistických značek a umí určit mapové značky: silnice, cesta, řeka, les, rybník, hájenka, hostinec, zdravotní středisko, * umí zorientovat mapu dle buzoly, poznám celkem 25 mapových značek
- 34) **Práce s buzolou:** * zná světové strany, ví, kde je slunce ráno, v poledne a večer, * s buzolou, nebo kompasem umí určit světové strany, * umí určit azimut, účastní se azimutového závodu a projde všechny kontroly
- 35) **Hvězdy a vesmír:** Pozná * úplněk, dorůstání, „couvání“, * Velký a malý vůz, Polárku, * 5 souhvězdí na noční obloze
- 36) **Lidové sváteční výrobky:** * namalovat 4 velikonoční kraslice (lidový vzor), * 10 ks perníků, ozdobit, * vánoční ozdoby z přírodnin
- 37) **Scénka:** * vystoupím v jedné scéně (min. 5 minut), ** 2 scénky (jedna z nich min.10 minut), *** 3 scénky (v jedné z nich hlavní role)
- 38) **Recitace:** * 1 básnička (min. 8 veršů), ** 2 básničky (min. 18 veršů celkem), *** 3 básničky (celkem min. 30 veršů)
- 39) **Hudba - zpěv:** zazpívá z paměti * 5 lidových, nebo národních písní, * 5 písní k táboráku, * 5 woodcrafterských písní
- 40) **Místo, kde bydlím:** nejbližší * náměstí/náves, nádraží ČD, zastávka autobusu, * pošta, lékárna, lékař, obecní úřad, policie, * popsat cestu na tato místa a nakreslit jednoduchý plánec
- 41) **Zapamatování cesty:** * trefím domů (do 1 km), * zapamatovat 1 km cestu s 5 křižovatkami, * zapamatovat 1,5 km cestu, 10 křižovatek
- 42) **Práce v domácnosti:** jeden měsíc: stlaní postele, úklid pokoje, mytí a utírání nádobí, třídění a vynášení odpadků, zametání, každodenní úkol od rodičů:
* 1 podmínka, ** 2 podmínky, *** 3 podmínky
- 43) **Skákání přes švihadlo:** přeskočím * 5x bez přerušení (jakkoliv), ** 10x (jiný způsob), *** 15x (další způsob)
- 44) **Plavání:** * hraji si ve vodě po prsa, umím splývat, ** uplavat 10 m, leží na znak, *** uplave 50 m

- 45) **Zeměpis světa:** * vyjmenuji světadíly, vím, kde je ČR, * ukážu na mapě/glóbu světadíly a oceány, * nejdelší řeka, nejvyšší hora, nejdelší pohoří, největší oceán, největší ostrov světa a umím je na mapě/glóbu ukázat
- 46) **Zeměpis ČR:** * Ví, ve kterém kraji žije, jaké je hlavní město ČR, * Ví, jaké je krajské město kraje, nejvyšší hora ČR, nejdelší řeka ČR, do mapy umí zakreslit hlavní město ČR a město, kde bydlí, * Ví, které státy sousedí s ČR, umím doplnit slepou mapu ČR (města, pohoří, řeky)
- 47) **Státní symboly:** * správně vybarvit vlajku ČR, * Ví, kdo je prezident, umím správně zazpívat hymnu, * vybarvím správně znak ČR a vím, ke kterým zemím náležejí která pole
- 48) **Poznám čas:** Vyjmenuji * roční období, dny v týdnu, ** měsíce, umím určit datum v kalendáři, poznám hodiny, *** kdy se střídají roční období a přestupné roky
- 49) **Kreslení:** Libovolná tematika, * 4 kresby, ** 8 kreseb, *** 12 kreseb
- 50) **Malba:** Jakékoliv barvy, libovolné téma, * 4 malby, ** 8 maleb, *** 12 maleb
- 51) **Skládání z papíru:** poskládám * čepici z papíru, * létající vlaštovku, * jednoduché origami
- 52) **Tanec:** * Tleskat, dupat a chodit v rytmu hudby, ** zatančím správně 2 tance, *** správně 4 tance
- 53) **Ptačí krmítka:** * celou zimu pravidelně přisypávat, * vyrobit 6 ks krmítek (3 druhy) a sám rozvěsit, * vyrobit zastřešené krmítko, dobře umístit a přisypávat
- 54) **Hygiena:** 2x denně čistit zuby, mytí rukou po WC a před jídlem, mytí obličeje, očí a česání vlasů (ráno, studená voda), každý večer sprcha/vana v teplé vodě, chodit spát bez odmlouvání: * 2 podmínky, ** 4 podmínky, *** Sám mění špinavé spodní prádlo a ponožky
- 55) **Hry:** * zabavit kamaráda hrou na 15 minut, ** vysvětlit a řídit 2 hry (pevná pravidla), zabavit alespoň 3 vrstevníky, *** totéž pro 4 vrstevníky
- 56) **Telefon a mimořádné situace:** Umí * se ohlásit do telefonu, * z paměti čísla na rodiče, tísňovou linku, hasiče, policii, záchrannou službu, * se zachovat správně při nečekané nešťastné události

Příloha č. 4: Fotodokumentace programu

Příloha č. 5: Tabulka pro záznam činů

Získané korálky (č.0-3), PD = princip dobrovolnosti		1. ročník							2. ročník		3. ročník		
		Alenka	Pěťa	Miša	Zuzka	Ondra	Monča	Dan	Páťa	Marťa	Máča	Týna	Tom
1	Skok do dálky z místa	1	PD	1	2	2	1	0	1	2	2	2	3
2	Skok do dálky s rozběhem	1	1	1	2	1	1	1	0	1	1	1	2
3	Tělocvik na stromě	2	PD	2	2	2	2	1	PD	1	2	2	3
4	Lat. - překážkový běh	2	1	2	3	3	2	1	1	3	2	2	PD
5	Běh na 50 m	2	1	1	2	2	2	2	1	1	2	2	2
6	Setonův běh	3	PD	1	PD	3	3	PD	1	2	2	3	3
7	Hod míčkem do dálky	1	1	1	2	2	2	PD	1	2	2	1	2
8	Příroda - ptáci	1	3	1	1	2	1	2	1	3	PD	1	2
9	Příroda - houby	2	3	1	3	3	1	2	2	2	2	2	2
10	Příroda - listnaté stromy	2	1	3	2	2	3	3	1	3	2	3	2
11	Keramika	3	3	3	3	2	3	2	2	3	3	3	3
12	Zatloukání hřebíků	2	3	1	3	2	2	2	2	3	2	3	3
13	Práce se sekerou a pilou	PD	2	PD	PD	3	1	2	1	1	2	PD	3
14	Vázání uzlů	2	1	2	1	2	2	2	2	2	1	1	2
15	Dochvilnost	3	PD	2	3	2	2	3	3	2	3	3	3
16	Pravidelná činnost	2	0	0	3	2	3	2	2	2	2	3	3
17	Hod míčkem na cíl	3	2	1	3	2	1	1	1	2	1	1	3
18	Míčové hry	3	PD	2	3	3	3	2	PD	3	3	2	3
19	Pravidelné cvičení	1	PD	PD	1	PD	1	PD	PD	PD	PD	PD	PD
20	Příroda - savci	2	3	PD	2	3	3	3	1	2	3	PD	2
21	Příroda - jehličnaté stromy	3	3	1	2	3	2	3	2	3	3	2	2
22	Příroda - kresby	2	2	3	2	2	3	2	2	3	3	3	2
23	Počasi	3	2	2	3	3	3	1	1	3	PD	3	3
24	Vyprávění	1	3	1	2	2	3	PD	2	2	3	2	3
25	Čtení	2	2	1	1	1	1	PD	PD	1	1	1	2
26	Loutkové divadlo	2	1	1	2	PD	2	PD	1	PD	1	2	1
27	Já a moje rodina	2	3	2	2	2	2	2	1	2	2	2	3
28	Vaření	1	PD	1	1	2	1	PD	1	2	2	1	1
29	Koloběh vody	2	3	1	2	3	2	1	1	3	2	2	1
30	Pošta	3	3	2	1	2	1	2	3	1	2	3	2
31	Gymnastika	3	1	1	3	2	3	1	1	2	2	3	2
32	Šplh na tyči	1	1	1	2	3	1	0	0	2	2	2	3
33	Práce s mapou	2	2	3	1	3	1	3	2	2	3	2	1
34	Práce s buzolou	3	3	1	3	2	2	1	2	2	1	3	3
35	Hvězdy a vesmír	1	3	3	2	2	1	2	2	2	1	2	2
36	Lidové sváteční výrobky	2	2	1	1	3	2	1	2	1	1	1	3
37	Scénka	1	2	2	3	1	1	3	1	3	2	3	2
38	Recitace	1	1	1	PD	1	1	1	1	1	1	1	PD
39	Hudba - zpěv	2	1	2	1	2	1	3	2	1	2	PD	3
40	Místo, kde bydlím	3	3	PD	2	2	2	3	3	1	1	2	1
41	Zapamatování cesty	1	3	1	3	3	1	2	1	2	3	1	3
42	Práce v domácnosti	3	1	1	3	3	3	2	3	3	1	3	2
43	Skákání přes švihadlo	3	PD	PD	3	PD	2	1	PD	2	2	2	3
44	Plavání	2	2	1	2	2	3	2	1	2	2	2	3
45	Zeměpis světa	1	3	PD	1	2	1	1	2	2	1	2	1
46	Zeměpis ČR	1	1	1	2	1	2	1	1	2	1	2	2
47	Státní symboly	2	3	2	2	1	2	1	1	2	2	1	1
48	Poznám čas	2	PD	2	2	2	2	2	1	2	2	3	3
49	Kreslení	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
50	Malba	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
51	Skládání z papíru	3	2	3	3	2	3	3	2	3	3	3	3
52	Tanec	2	PD	2	3	2	3	1	1	2	PD	3	2
53	Ptačí krmítka	2	2	1	1	1	1	2	1	1	1	1	3
54	Hygiena	2	2	1	1	2	2	PD	0	1	1	1	3
55	Hry	1	1	1	1	2	3	0	0	1	2	2	3
56	Tel. a mimořádné situace	2	2	1	2	1	2	1	1	3	1	3	2
	Světlo krásy	28	8	15	30	25	27	12	8	25	25	25	32
	Světlo pravdy	27	32	23	28	31	27	27	21	33	24	29	28
	Světlo síly	29	28	25	29	29	31	26	24	29	24	29	36
	Světlo lásky	27	23	14	25	27	25	20	20	24	23	27	30
	Celkem:	111	91	77	112	112	110	85	73	111	96	110	126
	Princip dobrovolnosti	1	10	6	3	3	0	8	5	2	4	4	3

		Získané korálky (č.0-3), PD = princip dobrovolnosti		4. ročník		5. ročník						Ch	Spl.	PD
		Evča	Irča	Míla	Hanka	Lenda	Olda	Káťa	Jarda	Anetka	D			
1		3	2	3	2	3	3	2	1	1	1	37	3	
2		2	1	2	1	2	2	2	PD	1	2	26	3	
3		2	1	PD	2	3	3	3	PD	1	3	34	12	
4		3	3	3	3	2	3	2	1	2	4	44	3	
5		3	2	2	3	3	3	3	PD	2	5	41	3	
6		3	2	3	3	3	3	3	3	PD	6	44	12	
7		2	2	2	2	3	3	3	3	1	7	38	3	
8		3	3	3	1	1	PD	3	2	3	8	37	6	
9		1	PD	PD	2	2	PD	1	3	3	9	37	9	
10		3	3	1	3	2	2	3	3	3	10	50	0	
11		3	3	2	3	3	2	3	3	3	11	58	0	
12	Ř	2	3	3	3	2	3	2	3	2	12	51	0	
13	Í	2	2	3	1	1	3	2	3	PD	13	32	15	
14	J	2	2	2	3	3	2	3	3	2	14	42	0	
15	E	3	3	3	3	3	3	3	3	3	15	56	3	
16	N	2	2	1	3	3	3	3	2	2	16	45	0	
17		2	1	2	3	3	3	2	2	3	17	42	0	
18		3	3	3	2	3	3	3	2	2	18	51	9	
19		PD	PD	PD	1	PD	PD	PD	PD	2	19	6	48	
20		2	3	3	2	3	3	3	2	3	20	48	6	
21		3	2	3	2	3	2	PD	3	3	21	50	3	
22		3	3	1	3	2	3	3	3	PD	22	50	3	
23		2	2	2	2	2	1	2	2	3	23	45	3	
24	L	1	PD	3	2	2	PD	2	3	3	24	40	9	
25	I	3	1	1	1	1	1	1	3	3	25	28	6	
26	S	1	PD	PD	1	PD	1	PD	1	PD	26	17	24	
27	O	3	3	3	3	3	3	3	3	3	27	52	0	
28	P	3	3	1	3	3	1	3	2	3	28	35	6	
29	A	2	1	3	2	1	2	3	3	3	29	43	0	
30	D	2	3	3	1	3	1	3	1	2	30	44	0	
31		3	2	PD	3	3	3	3	PD	2	31	43	6	
32		2	1	3	2	3	3	2	0	0	32	34	0	
33		1	1	1	3	2	3	2	3	3	33	44	0	
34		1	2	3	2	3	1	2	3	2	34	45	0	
35		3	1	1	1	1	1	3	1	2	35	37	0	
36	P	2	3	2	2	2	3	1	2	3	36	40	0	
37	R	1	2	2	3	2	1	2	2	3	37	42	0	
38	O	1	1	2	1	2	3	3	3	3	38	29	6	
39	S	1	2	3	2	3	3	3	3	3	39	43	3	
40	I	3	3	PD	2	1	3	1	3	3	40	42	6	
41	N	1	1	2	1	3	1	2	1	2	41	38	0	
42	E	3	3	2	3	1	2	3	2	3	42	50	0	
43	C	2	1	PD	3	3	PD	3	PD	3	43	33	21	
44		3	2	3	3	3	3	3	2	2	44	48	0	
45		2	1	3	2	2	2	3	3	3	45	38	3	
46		2	2	2	2	2	2	3	3	3	46	38	0	
47		2	2	2	2	2	2	3	3	3	47	41	0	
48		3	2	2	3	2	PD	3	3	3	48	44	6	
49		3	3	3	3	3	3	3	3	3	49	63	0	
50		3	3	3	3	3	3	3	3	3	50	63	0	
51		3	3	2	3	3	3	3	3	3	51	59	0	
52	L	2	2	PD	3	3	PD	3	PD	3	52	37	15	
53	E	1	1	2	1	1	2	1	3	1	53	30	0	
54	D	3	PD	3	3	3	3	3	3	3	54	40	6	
55	N	3	1	3	3	2	3	3	PD	3	55	38	3	
56		3	3	PD	3	3	PD	2	3	3	56	41	6	
		33	23	26	33	37	35	34	14	22		517	123	
		31	27	27	30	29	22	34	37	37		604	39	
		30	30	31	33	33	30	34	37	37		634	78	
		32	27	26	31	30	27	33	29	34		554	30	
		126	107	110	127	129	114	135	117	130		2309	270	
		1	5	9	0	2	8	3	8	4				

Princip dobrovolnosti